

NYITOTT TEREK

INKLÚZIÓ A MÚZEUMBAN

Magyar Nemzeti Múzeum
Közgűjteményi Központ

MNMM
MAGYAR
NEMZETI
MÚZEUM

NYITOTT TEREK INKLÚZIÓ A MÚZEUMBAN

Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet
Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ
Magyar Nemzeti Múzeum
2026

Készült a Slachta Margit Nemzeti Szociál-
politikai Intézet és a Magyar Nemzeti Múzeum
Közgyűjteményi Központ Magyar Nemzeti
Múzeum együttműködésével megvalósuló
Nyitott terek – Inklúzió a múzeumban című
projekt keretében.

SZERZŐK

ÁBEL Adrienne

BERNÁTH Borbála

FARKASNÉ DR. GÖNCZI Rita

FÜLÖP Tibor

HATTA Marianna

KATONA Krisztina

KISS Nikoletta

KÓSA Ádám

MAKRANCZI Zsolt

RÉVÉSZ Szabolcs

TÓTH Gábor

TÓTH Mónika

SZERKESZTŐK

FARKASNÉ DR. GÖNCZI Rita

ÁBEL Adrienne

Olvasószerkesztő: **CAMPOS** Mária

Sorozat- és kötetterv, tördelés: **VINCZE** Judit

Korrektor: **RAGÁLYI-SÁRTORY** Fruzsina

Felelős kiadó

Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi

Központ Magyar Nemzeti Múzeum © 2026

Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai

Intézet © 2026

A kiadvány a közgyűjteményi esélyegyen-
lőségre történő felkészülést támogatja
ismeretterjesztő céllal, forgalomba nem
hozható, csak a kiadók engedélyével
sokszorosítható vagy tölthető fel online
platformokra.

ISBN 978-963-649-063-8

TARTALOM

Köszöntő • Dr. Zsigmond Gábor	7
Előszó • Dr. Tóth Tibor	9
Bevezető gondolatok • Katona Krisztina	11
Az akadálymentesítés közös munka • Dr. Kósa Ádám	13
 Makranczi Zsolt • Ábel Adrienne	
Nyitott terek lépésről lépésre	15
 Farkasné dr. Gönczi Rita	
Az egyenlő esélyű hozzáférés fogalma a múzeumban.....	23
 Tóth Mónika	
Mit üzen a múzeum?	37
 Kiss Nikoletta	
21. századi múzeum autista szemmel	45
 Katona Krisztina	
Picasso máskép(p) workshop	55
 Bernáth Borbála • Farkasné dr. Gönczi Rita • Fülöp Tibor • Hatta Marianna • Révész Szabolcs • Tóth Gábor	
Tapasztalati szakértő a múzeumban	61
 1. melléklet	77
2. melléklet	83
3. melléklet a 21. századi múzeum autista szemmel című fejezethez	87
4. melléklet	91

KÖSZÖNTŐ

A Magyar Nemzeti Múzeum alapítása óta a magyarság történelmi örökségének, nemzeti múltjának alapköve. Az ország első múzeumának feladata nem csupán kulturális örökségünk megőrzése, hanem annak kutatása, értelmezése és hozzáférhetővé tétele is. Küldetésünk, hogy a társadalmat széles körben megszólítsuk, a múzeumban őrzött tudást érthető formában közvetítsük, és a múzeumot egy valóban befogadó és befogadható, nyitott helyé tegyük. A nyitott, inkluzív múzeum elérhető a társadalom minden tagjának: az iskolásoknak, a kisbabs

szülőknek, a családoknak, a nyugdíjasoknak egyaránt, de ugyanígy elérhető a segítséggel élő látogatóknak is.

A múzeumok mindezek mellett hiteles helyek, így a Magyar Nemzeti Múzeum számára is elsődleges szempont a hitelesség és megbízhatóság, ezért is fordultunk egy olyan szakmailag ismert és elismert partnerintézményhez, mint amilyen a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet. A hitelességhez ugyanis az is hozzátartozik, hogy saját kompetenciánkat felmérve odafordulunk azokhoz, akiktől tanulhatunk, az érintett közössé-

get aktívan bevonjuk, és mindeközben mi is segítünk kapcsolódni a múzeumi közösséghez.

Együttműködésünk keretében folyamatban van a múzeumok egyenlő esélyű hozzáférése biztosításának felmérése, ennek eredménye alapján komplex ajánlásrendszer dolgozunk ki. Ebben alapvetésnek tekintjük, hogy a fizikai akadálymentesség mellett ugyanolyan mértékben jelenjen meg az infokommunikációs hozzáférhetőség is. Közös eredményeinkről előadásokat, szakmai napokat, konferenciákat szervezünk és módszertani útmutatókat készítünk, melyekre építve képzést tartunk a múzeumi ágazat szakemberei számára.

A közös munka gyümölcseként indítunk útjára a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézettel közösen egy kiadványsorozatot, amelynek első kötetét olvassa most a kedves olvasó. Bízunk benne, hogy általa a Magyar Nemzeti Múzeum a múzeumi inklúzió hiteles képviselője és irányítóje lehet.

Dr. Zsigmond Gábor
főigazgató

MNMKK Magyar Nemzeti Múzeum

KEDVES ÉRDEKLŐDŐK ÉS KOLLÉGÁK!

„Amikor a kultúra él, élmény. Amikor halott, információ.”

(Kassai Lajos)

Személyesen nagyon szerencsésnek tartom magam, hogy életem során hazánk és a világ számos gyűjteményébe eljuthattam. Hiszek abban, hogy egy jó tárlat a világról alkotott képünket új, más nézőpontok szerint rendezi újra, miközben tanít, elgondolkodtat, megmozgatja a kreativitásunkat, esetenként akár alkotásra is inspirál. A múzeumi élmény kiemel a hétköznapiakból.

Kihívás és egyben nagy megtiszteltetés számunkra, hogy a múzeumok egyenlő esélyű hozzáférésén fáradozva a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet munkatársai

együtt dolgozhatnak az ország múzeumával, a Magyar Nemzeti Múzeummal. Ez egy újszerű, izgalmas munka, túlmutat a sokszor száraz, adminisztratív jellegű napi feladatainkon.

Manapság a médiában és szakmai körökben is sokat hallunk az esélyegyenlőségről, az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításáról, sikerekről és az előttünk álló teendőkről egyaránt. Szeretnénk, ha a két szervezet együttműködésének kézzelfogható produktumaival sikerülne túllépni a pusztán

kommunikációs szinten. Szándékunk szerint olyan rendszerszintű megoldások születnek majd, amelyek valóságosan is teret nyitnak a fogyatékos-sággal élő embertársaink akadálytalan múzeumi részvétele előtt.

Szeretettel osztjuk meg önökkel közös munkánk egyik első gyümölcsét.

Dr. Tóth Tibor

főigazgató

Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

BEVEZETŐ GONDOLATOK

*„Down-szindrómásként nekem a múzeum erőt,
energiát és egy történelemórát adott, amit nagyon élveztem.”
(Bernáth Borbála)*

A kötet a fogyatékoságügy és a múzeumi világ kapcsolódásáról szól. Még ha lelkes múzeumlátogatók vagyunk is, gyógypedagógusként csupán töredékes tudásunk van arról, hogy milyen múzeumszakmai szempontok érvényesülnek egy kiállítás vagy tárlat megszületése és összeállítása során. A kiállított tárgyakról, alkotásokról sem tudunk többet, mint az utca embere. A kiadvánnyal nem is ezekre kívánunk reflektálni, hanem az érintettek, a fogyatékossgal élő személyek szempontjait szeretnénk közérthetően megragadni. Azt, hogy milyen a számukra is elérhető, bejárható és élvezhető múzeum.

Közös gondolkozásra hívjuk a két szakma képviselőit egy olyan szemlélet kialakításához, amelynek eredményeképpen a múzeum a társadalom sokkal szélesebb körének lehet nyitott tér.

A kötetet az egyenlő esélyű hozzáférés és az inklúzió fogalmaira fűztük fel. A fejezetek különböző szakemberek tollából születtek, de a stílus és a műfajok sokszínűsége nem csak ennek köszönhető. A diverzitással a megértéshez is szerettünk volna többféle megközelítést adni, illetve egy-egy fejezetben olyan módszertani példákat mutatni, amelyekkel a múzeumi szakemberek később akár bővíteni is tudják módszertani repertoárjukat. Ebből az okból szerepel az elméleti részek mellett saját élményű gyakorlat, egy irányított beszélgetés és különböző felmérő eszközök, valamint a füzetben végigvonulnak tapasztalati szakértő kollégáink reflexiói és ajánlásai. Az egyenlő esélyű hozzáférés speciális szükségleteire reagáló megoldások beemelésében az érdekvédelmi szervezetek támogatták munkánkat, amit ezúton köszönünk.

Kiadványunk fókuszában a fogyatékossgal élő személyek, az ő igényeikre reagáló szempontok megértése és alkalmazása áll. Mindeközben hisszük, hogy a számukra jó és biztonságos múzeum a társadalom minden tagja számára kaput nyithat arra, hogy az információ élmény legyen.

Katona Krisztina
gyógypedagógus

AZ AKADÁLYMENTESÍTÉS KÖZÖS MUNKA

Előbb-utóbb mindannyiunknak akadálymentes környezetre lesz szükségünk. Éveken át folytatott kitartó munkám eredménye, hogy elkészült az Európai Akadálymentesítési Irányelv, amelyet már a magyar jogba is átültettünk. Ennek alkalmazása azonban felkészült szakembereket igényel majd, és komoly párbeszédet, mert az akadálymentesítés egy folyamat, amely együtt tanulást és változtatást jelent, mindannyiunk részvételével.

Az *AccessibleEU*-erőforrásközpontot négy évre szólóan (2023–2026) állította fel az Európai Bizottság a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló 2021–2030-as stratégiája alapján. A központ működése mindenkinek hasznos lesz, aki akadálymentesíteni szeretne.

Fontos tudni, hogy az *AccessibleEU*-központ *nem egy fizikailag létező helyen van*, hanem különböző érdekvédelmi szervezetek munkája révén létezik: tagjai az épített környezet, a közlekedés, az információs és kommunikációs technológiák, valamint a szakpolitikák területein dolgoznak együtt az akadálymentesítési politikák koherenciájának növelése, valamint a releváns tudáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében. Ebből a munkából a hazai érdekvédelmi szervezetek is profitálhatnak.

Az *AccessibleEU* célja az akadálymentesítési szakértők közösségének létrehozása, az ügyben érdekelt felek összekapcsolása. Összehozza az akadálymentesítési szabványok végrehajtásáért és azok betartásának biztosításáért felelős nemzeti hatóságokat a hozzáférhetőség valamennyi területéről származó szakértőkkel és gyakorlati szakemberekkel. Végző soron az akadálymentesítésben érintett valamennyi európai érdekelt fél – vállalatok,

nem kormányzati szolgáltatók, a civil társadalmi egyesületek, a kormányzati szervek és a végfelhasználók is – részese lesz a munkának.

A központ útmutató anyagokat és tanulmányokat dolgoz ki, figyelemfelkeltő rendezvényeket és szakmai képzéseket szervez, hogy ezen alkalmakkor a résztvevők megosszák egymással a bevált gyakorlatokat, ösztönözzék a nemzeti és európai politikák kidolgozását, valamint olyan eszközöket és szabványokat támogassanak, amelyek célja az európai uniós jog végrehajtásának elősegítése. Ehhez bármely olyan hazai kezdeményezés illeszkedhet, mint amilyen a *Nyitott Terek: Inklúzió a Múzeumban* szakmai kezdeményezés is.

Cél a tudás egyablakos rendszerének megvalósítása, ezért létrehozásra kerül egy online akadálymentesítési könyvtár, amely közvetlen hozzáférést fog tartalmazni hivatkozásokon keresztül többek között a legfontosabb jogszabályokkal, szabványokkal, akadálymentesítéssel kapcsolatos dokumentációkhoz, valamint a kiegészítő termékekhez és technológiákhoz kapcsolódó adatbázisokhoz. Használjuk ki mi is okosan ezeket a kitűnő lehetőségeket, amelyeket a digitális világ nyújt, hogy néhány kattintással hozzáférhetünk egy hatalmas tudásanyaghoz!

Dr. Kósa Ádám
európai parlamenti képviselő
2009–2024

NYITOTT TEREK LÉPÉSRŐL LÉPÉSRE

*A Magyar Nemzeti Múzeum
és a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet partnersége*

A Magyar Nemzeti Múzeum és a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet 2023-ban kezdte meg intézményesített együttműködését. A két szervezet kooperációjának célja elősegíteni a múzeumi inklúziót, a különböző hátrányos helyzetű csoportok kulturális javakhoz való hozzáférését az intézményi oldal fejlesztésével, tudásátadással és az érintettek informálásával, bátorításával.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS ALAPJAI

Együttműködésünk nevének s egyben mottójának a *Nyitott terek* kifejezést választottuk. De mit jelent ez, és mit nevezhetünk valójában nyitott térnek? Egy olyan helyet, amely mindenki számára hozzáférhető, s állapotának megfelelően önállóan igénybe vehető, értelmezhető és élvezhető. Egy olyan helyet, amely mindannyiunk számára egyformán elérhető, egy olyan pontot, amelyre könnyű eljutni, és ahonnan akadályok nélkül indulhatunk tovább. Egy olyan helyet, ahol bárki részesülhet a közösség által őrzött javakból.

A közszolgáltatásokhoz, így a közművelődési, a közgyűjteményi és a kulturális tevékenységekhez való egyenlő esélyű hozzáférés jogát a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról hazánkban a többször is módosított 1998. évi XXVI. törvény.¹ Önmagában a törvényi szabályozás nem mindig elégséges, különösen, ha évtizedes megszokásokat, téves be-

¹ 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról.

rögződéseket, sőt mi több, félelmeket kell eloszlatni. A *Nyitott terek – Inklúzió a múzeumban* együttműködés célja az, hogy valóban nyitott térré alakítsuk az emberiség közös kincseinek nagy gyűjteményét, a múzeumot.

A múzeumok látogatók nélkül elképzelhetetlenek. Fontosak számunkra attól a pillanattól fogva, hogy felmerült bennük a múzeumlátogatás gondolata, érdeklődnek a kiállításaink iránt, rákértesnek az interneten. Meghatározó pillanat, amikor belépnek a múzeumba, átlépik a látszólagos küszöböt, de ennél jóval lényegesebb, ha elégedetten, jó érzéssel, élményekkel telve távoznak tőlünk. Ezt pedig akkor érhetjük el, ha jól érzik magukat a múzeumban, gond nélkül meg tudják közelíteni, és az épületben akadálytalanul tudnak közlekedni. Lényeges, hogy elérhető és érthető legyen számukra a kommunikációnk, és mindenki a számára legmegfelelőbb módon jusson hozzá a múzeumi tartalmakhoz. Természetesen elsődleges szempontunk, hogy olyan kiállításokat hozzunk létre, amelyek tetszenek a látogatóknak. Ahhoz, hogy ezt teljesíteni tudjuk, tekintettel bármilyen látogatóra, az akadálymentesítés terén szükség van e szakterület képviselőinek a bevonására. Ezért is fontos számunkra az együttműködés a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézettel, hogy ki tudjuk szolgálni a látogatókat, bármilyen adottságokkal rendelkezzenek is.

Bár biztosan mindenkinek, így az olvasónak is él egy kép a fejében arról, milyen egy múzeum, mégis érdemes egy rövid bekezdés erejéig kitérni a hivatalos, világszerte elfogadott definícióra. Hosszas egyeztetési folyamatot követően a Múzeumok Nemzetközi Tanácsának (a továbbiakban ICOM) sikerült megállapodni egy minden tagország által elfogadott meghatározásban: „A múzeum a társadalom szolgálatában álló nem profitorientált, állandó intézmény, amely kutatja, gyűjti, megőrzi, értelmezi és kiállítja a tárgyi és szellemi örökséget. A múzeum a nyilvánosság számára nyitott, hozzáférhető és befogadó, elősegíti a sokszínűséget és a fenntarthatóságot. Etikusan, szakszerűen és a közösségek részvételével működik és kommunikál, változatos tapasztalatot nyújtva az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén.”²

2 Az ICOM 2022-es múzeumi definíciójának hivatalos fordítása. ICOM Hungary, <https://icomhungary.hu/hu/node/85>

Ez az önmeghatározás nemcsak a kapcsolódási pontokat jelöli meg az intézmény, illetve a szakemberek és a látogatók között, de hangsúlyozza is azokat a területeket, melyekre kiemelt figyelmet kell fordítanunk, ha múzeumi inklúzióról, egyenlő esélyű hozzáférésről gondolkodunk. Bízunk benne, hogy lelkesedésünk átragad a tágabban vett múzeumi szakmára és a nagyközönségre egyaránt, bevonva ezzel olyan látogatói csoportokat is, amelyek tagjai eddig nem, vagy csak elvétve jutottak el kiállításokra, galériákba, múzeumokba.

NYITOTT TEREK

Bár a korábbi esztendőkből a múzeumi inklúziót célzó több kezdeményezés is elindult intézményünkben, a mostanihoz hasonló, rendszerszintű együttműködésre még nem volt példa a múzeum életében. Éppen ezért, szem előtt tartva látogatóink és a társadalom visszajelzéseit, a nemzeti közéleti trendeket, az ország vezető intézményeként úgy éreztük, itt az ideje, hogy valóban mindenki számára nyitott térré váljunk. Célunk, hogy lépésről lépésre haladva egyre több csoportot tudjunk megszólítani, egyre több ember számára legyünk hozzáférhetők – így közös munkánk során nemcsak a fizikai akadálymentesítésre fókuszálunk, hanem többek között az infokommunikációs akadálymentesítésre, a könnyen érthető kommunikáció használatára is. A Magyar Nemzeti Múzeum és a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet közötti Nyitott terek elnevezésű hosszú távú együttműködés keretében országos felmérést végzünk, különböző szakmai rendezvényeket tartunk, és ezek alapján módszertani ajánlásokat teszünk, kiadványokat készítünk és közös képzési programokat dolgozunk ki. Lássuk ezeket részletesebben.

Országos felmérés

A Nyitott terek-együttműködés egyik fő elemét, a múzeumi infrastruktúra vágyott fejlesztését a közös munka keretein belül végzett átfogó felmérés alapozhatja meg. Az egész ország területét lefedő felmérés az egyenlő esélyű hozzáférés jelenlegi állapotát és lehetőségeit vizsgálja a hazai múzeumi

szektorban. Bár magáról a felmérésről, annak előkészületeiről, menetéről és eredményeiről egy későbbi publikációban fogunk beszámolni, néhány alapvető dolgot már most meg tudunk osztani.

Az előkészítő megbeszélések során úgy döntöttünk, hogy az egyenlő esélyű hozzáférés szempontjából történő országos felmérést szakaszosan fogjuk elindítani, tekintettel a hazai múzeumok örvendatosan magas számára, így hamarabb kezdhethetjük el az eredmények feldolgozását. Bár a Magyar Nemzeti Múzeum intézményi hálózata kiterjedt, nincs tekintettel a földrajzi eloszlásra. Létezik azonban egy olyan múzeumi hálózat, melynek tagintézményei hazánk minden vármegyéjében megtalálhatóak, ezek az úgynevezett vármegyei hatókörű városi múzeumok. Első lépésben tehát ezeket az intézményeket, illetve a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartozó múzeumokat kerestük fel.

A felmérés szempontrendszerét egy fogyatékoságügyi szakemberekből és tapasztalati szakértőkből álló munkacsoport alkotta meg, amely 2023 tavaszán a Magyar Nemzeti Múzeumba is ellátogatott. Annak érdekében, hogy a felmérés egyszerre több helyszínen, a lehető legtermészetesebb módon kivitelezhető legyen, a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet munkatársai a szintén minden vármegyében működő fogyatékoságügyi tanácsadói hálózathoz fordultak. A tanácsadók egy három alkalmas online kurzuson készültek fel saját élményű gyakorlatok és megelőző felmérés gyakorlása révén a nagyszabású kezdeményezésre, a múzeumok országos felmérésére. Hathatós és felbecsülhetetlen segítségüket, kitartó munkájukat ezúton is hálásan köszönjük!

Szakmai rendezvények a Magyar Nemzeti Múzeumban

Az első szakmai napot 2023 júniusában a Felelős Szülők Iskolája és a Mozaik Múzeumtúra közreműködésével szerveztünk meg. Rendezvényünket elsősorban a hazai múzeumi szektor szakemberei, a fogyatékoságügy területén dolgozók és a pedagógusok számára hirdettük meg, részben az inklúzió és az együttműködésünk iránti igény és fogékonyság indikátoraként.

Nyitott terek – Inklúzió a múzeumban című rendezvényünkön fogyatékoságügyi szakemberek, tapasztalati szakértők és a múzeumi világ képviselői tartottak előadásokat és workshopokat, megosztották élményeiket, gondo-

lataikat egymással, pedagógusokkal és a szakmai nap többi résztvevőjével. Az elméleti és gyakorlati kérdéseket egyaránt vizsgáló egész napos rendezvényen az alapfogalmakat tisztázó néhány rövidebb előadást követően két izgalmas kerekasztal-beszélgetésre is sor került, elősegítve a fogyatékos-ságügyi és a múzeumi szektor közötti diskurzust és a közös munkát. A tapasztalatcserét interaktív workshopok követték, ahol a résztvevőknek lehetőségük volt az együtt gondolkodásra és a megtapasztalásra.

Szakmai napunk során a gondolatébresztő élményeken túl sok hasznos tapasztalattal is gazdagodtunk, melyeket szeretnénk megosztani önökkel. Különösen a workshopbeszélgetések bizonyultak tanulságosnak, ezért úgy döntöttünk, hogy első kiadványunkban helyet kapnak az itt elhangzottak is.

Érthető-megérthető-átélhető – Egyenlő esélyű hozzáférés (EEH) a múzeumi szolgáltatásokban címmel tartottuk meg 2024 tavaszán második szakmai napunkat. A workshop témakörei a fogyatékos személyek a múzeumban, az EEH fogalma és háttere, az infokommunikációs akadálymentesítés és a csoportműködés monitorozásának formái voltak. A workshopra az MNM és tagintézményeinek kollégái mellett országos és vármegyei hatókörű városi múzeumból is érkeztek múzeumpedagógusok.

A workshopot az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar Gyógypedagógia-tanár mesterképzésének végzős hallgatói vezették, akik a mesterképzés mellett is aktívan dolgoznak a gyógypedagógia területén; beszéd-fogyatékos, tanulásban akadályozott, intellektuális képességzavarban vagy éppen autizmus-spektrumban érintett gyermekekkel, személyekkel. A könnyen érthető kommunikációt (KÉK) bemutató workshopon nemcsak az alapvető nyelvi és nem nyelvi szabályokat ismerték meg a múzeumpedagógus kollégák, hanem kipróbálhatták azt is, milyen a tapasztalati szakértőkkel való közös munka. Az elméleti és gyakorlati ismereteket egyaránt tartalmazó rövid, ám annál informatívabb blokkokat minden esetben gyakorlatorientált, közös megtapasztaláson és együtt gondolkodáson alapuló feladatok követték.

Kiadványsorozat

A múzeumi inklúzióval kapcsolatos ismeretterjesztést és a tárgyi tudás átadását hivatott segíteni ez a kiadvány, melyet reményeink szerint további kötetek követnek majd, végigkísérve az olvasót a valóban nyitott terek felé

vezető úton. Egy új kezdet, az alapozás mindig nagy körültekintést igényel a szerzők részéről, különösen akkor, ha olyan kiemelten érzékeny témához nyúlunk, mint az inklúzió a kulturális intézményekben.

Kiadványsorozatunk célja, hogy gyakorlatias szempontrendszerrel, könnyen megvalósítható praktikákkal és a mindennapokat megkönnyítő tanácsokkal segítsen eligazodni a múzeumi, kulturális szférában tevékenykedőknek az egyenlő esélyű hozzáférés megvalósításában. Elképzelésünk szerint az elkövetkező években további tematikus kiadványokkal bővítjük *Nyitott terek* című sorozatunkat, melyek mentén az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása beépül a múzeumi mindennapokba, és azok szerves részévé válik. A törvényi definíció kiemel néhány kulcsterületet, melyekkel okvetlenül foglalkozni kell: ilyen az akadálymentesség, a mindenki számára megközelíthető és biztonsággal bejárható fizikai tér, az információk diverz érzékelhetőségének és értelmezhetőségének biztosítása, valamint az egyformán igénybe vehető szolgáltatások. E vezérfonal mentén alkottuk meg mi is a kiadványsorozat tervét, melynek kötetei a bevezető és ismeretterjesztő írások után tematikusan mutatják be a fenti szempontokat.

A múzeumi önmeghatározásban nemcsak az szerepel, hogy etikusan, szakszerűen és a közösségek részvételével működik és kommunikál, de az is, hogy változatos tapasztalatot nyújt az oktatás, a szórakozás, a reflektív gondolkodás és a tudásmegosztás terén. *Nyitott terek*-sorozatunkban külön kiadványt szentelünk a múzeumi szolgáltatásoknak, minthogy ezek teszik igazán teljessé a múzeumi élményt az apró, ám mégis fontos részekről, mint a ruhatár, a mosdók vagy a büfé használata egészen a múzeumi látogatásig, múzeumpedagógiai foglalkozásig vagy tárlatvezetésig.

Külön kötetet tervezünk a téralkotásról és térhasználatról. Hazánkban és világszerte egyaránt gyakori, hogy a múzeumok, közgyűjtemények mára már műemlékké vált, s ezáltal szigorúan védett épületekben kapnak helyet. Ez azonban nem zárja ki, hogy a lehetőségeken belül a legteljesebb mértékben biztosítsuk az egyenlő esélyű hozzáférést minden látogatónk számára. További terveink között szerepel, hogy szóljunk a kommunikációról, különös tekintettel a könnyen érthető kommunikációról, röviden a KÉK-ről mint az információátadás alapvető eszközéről.

Terveink közt szerepel az intézményvezetők megszólítása, az erőforrás és a menedzsment területéről megközelítve az egyenlő esélyű hozzáférést.

Végül, de nem utolsósorban pedig egy olyan segédletet, a mára már igencsak elterjedt angol kifejezéssel élve *toolkit*et tervezünk olvasóink kezébe adni, amely végigvezet a kiállításszervezés minden lépésén az ötlettől a megvalósításig.

Könnyen érthető kommunikáció a gyakorlatban

Az együttműködés előkészítési időszakában, 2022-ben a Kerényi B. Eszter által vezetett Gödöllői Városi Múzeum *Gödöllő a frontvonalban* című időszaki kiállításának tárlatleírásait fordította le könnyen érthető kommunikációval Farkasné dr. Gönczi Rita. Ezt a Debreceni Immanuel Otthon és Iskola önérvényesítő csoportja lektorálta Kovácsné Cseke Judit mentorálásával. Magyarországon egyedülálló módon először jelent meg a kiállítói térben állandó kihelyezéssel a köznyelvi mellett a könnyen érthető tárlatleírás, amire nemzetközi szinten több gyakorlati példa is található. A kezdeményezésről a társadalmi elfogadás támogatása érdekében ötperces minifilm készült, melyben tapasztalati szakértők, múzeumi és fogyatékosügyei szakemberek szólnak meg. A rövidfilm a QR-kód beolvasásával tekinthető meg.

A közös munka tapasztalatai alapján az intézményeink közötti együttműködésnek köszönhetően egy a könnyen érthető kommunikáció elsajátítását célzó KÉK-képzés is bekerül majd a Magyar Nemzeti Múzeum mint akkreditált felnőttképzési intézmény képzési portfóliójába. A KÉK-képzés célja a múzeumi munkatársak, múzeumpedagógusok, kiállításszervezők, kurátorok, kommunikációs szakemberek, teremtés és biztonsági őrök megismertetése a könnyen érthető kommunikációval,

amelynek elsajátításával biztonságosabbá és érthetőbbé tehetik a múzeumlátogatást, javíthatják az intézményeik egyenlő esélyű hozzáférhetőségét, bővítve ezzel intézményük látogatói körét és erősítve a társadalmi felelősségvállalásban betöltött szerepüket.

BŐVÜLNEK A NYITOTT TEREK?

A felsorolt, már különböző fázisban lévő projektelemek mellett folyamatosan bővítjük együttműködésünket, s ennek tapasztalatait igyekszünk lépésről lépésre, a lehető leghatékonyabban beilleszteni kiállításainkba és a múzeumi élet többi területére is. A kiadványsorozat újabb kötetei, új képzési programok kidolgozása, módszertani ajánlások elkészítése és egy pilotprogram keretében remélt inkluzív kiállítás létrehozása mind-mind újabb lépések lesznek a múzeumi egyenlő esélyű hozzáférés megvalósítása felé.

Hosszú távú célunk, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ mindenki számára elérhető, inkluzív tudásközponttá váljon, amely állapotra való tekintet nélkül minden látogatónk számára elérhető, megközelíthető és megérthető. Bízunk benne, hogy mi is igazán *nyitott térré* tudunk válni, ahonnan pozitív élményeket, meg tapasztalásokat visznek haza magukkal az emberek, és ahová újra és újra szívesen térnek vissza egy-egy kiállításra vagy szervezett programjainkra.

AZ EGYENLŐ ESÉLYŰ HOZZÁFÉRÉS FOGALMA A MÚZEUMBAN

A múzeum a közös történelem és kincsek gyűjteménye, ahol a látogató önmagáról, létéről, kapcsolódásairól fűz egybe szálakat és alakítja ki saját történeti szövetét. A múzeum a nyilvánosság számára hozzáférhető, befogadó formában biztosítja ennek az egyéni munkának a terét, törekedve a diverzitás megőrzésére.³

Bevezetésként álljon itt egy történet, amely jól összefoglalja a hozzáférhetőség fogalmának komplexitását:

A lány kerekesszékevel a múzeum hátsó bejáratához megy, ahol akadálymentesen be tud jutni az épületbe. Egy idő múlva a múzeum látogatóktól elzárt részein halad keresztül a kiállítási térig, ezért múzeumi teremőr kíséri, mutatva az útvonalat. A rámpán könnyű a feljutás, a lift viszont nem működik egy átmeneti meghibásodás miatt. Ez felborítja az útvonaltervet. Olyan tereken haladnak át, amelyek fokozott őrzés alatt állnak. Most már ketten kísérik egy darabon a lányt, az őr kulcsokkal nyitja és zárja a robusztus ajtókat. A lány munkába mélyedt szakemberek asztala mellett halad el, akik sorra pillantanak fel a szokatlan látogató miatt. Egy belső udvarra érkeznek, ezen áthaladva lerövidíthetnék az utat. Az egyik ajtón kijutnak az épületből, míg a szemközti ajtónál egy lépcsőfok állja útju-

3 ICOM Hungary, 2022.

kat. A páros tanácstalanul néz egymásra. „Csak egy lépcsőfok. Majd megoldjuk, átemeljük a kerekesszéket” – szól egyikük jóindulatúan. „Az nem csak egy lépcsőfok, az egy akadály a szabadságomban. Ne emeljenek, magamtól szeretném végigjárni a múzeumot” – válaszolja a lány, így újabb kerülővel jutnak el a műemlék épületben a kiállításig, ahol egy másik megértési nehézséggel élő személy épp a tárlatleírást olvassa ujjával követve a szöveget. A lány figyel, ahogy a látogató a leírások negyedik-ötödik soránál abbahagyja az olvasást, mert túl sok a bonyolultan megfogalmazott információ. A lány beszélgetni kezd a kísérőjével a megélt élményről, a lehetőségről, az önrendelkezésről, az együttműködésről.

A valós történet, melynek szem- és fültanúja voltam, alapvető kérdéseket vet fel az egyenlő esélyű hozzáféréssel kapcsolatban.

Gondoljuk végig a következő kérdésekre adható válaszainkat most és a könyv elolvasása után!

- Mit jelenthet a lépcső?
- Mit jelent, hogy önálló kiállításlátogatás?
- Mit jelent az önrendelkezés a múzeumban?
- Mennyi a szükséges támogatás az akadálymentes múzeumlátogatásban?

Az egyenlő esélyű hozzáférés a fogyatékossgal élő személyek társadalmi részvételének egyik alappillére. A közösségekben való részvétel mindig mindkét félén múlik. Így van ez a múzeummal is mint közösségek által bejárt térrel, ahol különböző szolgáltatásokat biztosítanak. Elvárhatjuk-e egy múzeumtól a befogadó környezet biztosítását az egyenlő esélyű hozzáférés fogalmának pontos ismerete vagy a szükséges feltételek biztosításának képessége nélkül? A hazai jogszabályi környezet alapján egyértelműen igen a

válasz. A diverzitás jegyében a muzeális területen is meg kell hogy jelenjen a hozzáférhetőség. A fent idézett történet kapcsán viszont foglalkozni kell a felmerülő problémákkal, bizonytalanságokkal, melyek megnehezíthetik vagy akadályozzák a megvalósulást.

Hogyan készülhet fel a múzeum a saját maga által is megfogalmazott identitása kapcsán a hozzáférhetőségre és az inklúzióra? Ebben a fejezetben erre keressük a választ és felépítünk egyfajta keretet a stratégiai tervezéshez.

STRATÉGIAI GONDOLKODÁS A HOZZÁFÉRHETŐSÉG IRÁNYÁBA

A múzeumépület és a benne zajló folyamatok egyenlő esélyű hozzáféréseinek ad hoc jellegű kivitelezése több esetben meggondolatlanságot sugalló rész-megoldásokat eredményez. A komplex megoldások felmért, átgondolt és holisztikus szemléletben tervezett, a szükségletekre reagáló megoldások. Mit jelenthet ez a múzeum szempontjából? Például az információs pultban dolgozó kollégák a tapasztalatokból jó szándékkal kialakított sajátos támogató módszerek helyett tervezett felkészülésen vesznek részt. Több kommunikációt segítő módszer, eszköz ismeretével könnyebben tájékoztatják a látogatókat.

A stratégiai tervezés alapja, hogy a megfogalmazott célok elérése érdekében hosszú távra cselekvéssort dolgozunk ki, figyelembe véve a meglévő és közben fellelhető különböző erőforrásokat. A célhoz vezető folyamat sikeres végigvitele érdekében a tervezés és megvalósítás mellett elengedhetetlen az ellenőrzés és fejlesztés, így küszöbölve ki a felderített hiányokat, nehézségeket.

A W. Edwards Deming nevéhez fűződő PDCA-ciklus

A múzeumokban a szabályozás alapján elvárt az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása, amihez az erőforrások feltárása több már jól ismert elemzési módszerrel történhet, mint például célfa felállítása, SWOT-elemzés készítése, logikai keretmátrix kidolgozása. Az esetben rejlő fejlesztési folyamat alapján az európai oktatási reformban néhány éve megjelenő fejlesztő eszköz, a tanulási eredmény alapú (TEA) megközelítés⁴ jól használható. A kötetben objektív módon, a TEA-módszert használva a kívánt eredmény irányában tervezhető a beavatkozás. A következőkben egy példán keresztül válik láthatóvá a TEA alkalmazásának lehetősége a muzeális területen.

A kezdő történetben milyen eredmények mutathatnák a múzeum komplex fejlődését az egyenlő esélyű hozzáférés területén? Milyen lépéseket kell tenni, és milyen erőforrásokra van szükség?

Mielőtt a kérdésekre válaszolnánk, érdemes végiggondolni, hogy mi lehet az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításának mozgatórugója. Hogyan válhat ez közös akarattá a megvalósítás során? Egyrészt a jogszabályi környezet biztosít alapot a törekvésnek, másrészt a folyamatban részt vevő személyek és elköteleződésük a hozzáférhetőség iránt. Például a rámpa, a taktilis útburkolati jelzések vagy indukciós hurok megléte elsősorban különböző szempontú döntések sorozatán múlik. A változáshoz kulcstényező a teljes humán erőforrás tudatos hozzáállása. A tanulási eredmény alapú szemlélet alkalmazásával minden résztvevő számára meghatározható, hogy mivel rendelkezzen, hogy az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása alapvető érték legyen egy múzeum életében.

A tanulási eredmény alapú szemlélet négy területen fogalmazza meg az előre elvárt eredményeket. A modellt felhasználva a múzeumi egyenlő esélyű hozzáférés kialakításának egyik pillére az ismeret. Ilyenek például a múzeummal kapcsolatos szabályozók, az egyenlő esélyű hozzáférés (EEH) jogszabályi környezete, a jó múzeumi gyakorlatok, az EEH megvalósításának módszerei és eszközei. Mégis a legfontosabb a különböző látogatói körről, a hozzáféréssel kapcsolatos szükségleteikről és az azokhoz rendelhető múzeumi szolgáltatásokról, protokollokról szóló ismeret. Mindehhez ismerni kell a célcsoportot, a saját kompetenciát és annak határait a feladatok ellátása

⁴ Farkas 2017.

során. A tanulási folyamat eredményeképp a tudás és a képesség birtokában a munkatársak képesek a múzeumban az egyenlő esélyű hozzáférés fizikai és infokommunikációs szempontú biztosítására. Mindehhez nélkülözhetetlen egy olyan attitűd, amely alapvetőnek tartja az EEH biztosítását. Amennyiben ezt az attitűdöt a menedzsment a szervezeti kultúra egyik alapkövének tekint, az egyfajta felhatalmazást ad a dolgozóknak, hogy napi munkájuk során ezzel az autonómiával dolgozzanak az EEH megvalósítása érdekében.

Ismeret	Képesség
Tanulási eredmény alapú szemlélet	
Attitűd	Autonómia

A tanulási eredmény alapú szemlélet elemei

Az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításának területén teljesen eltérő feladata van egy múzeumigazgatónak, egy muzeológusnak, egy múzeumpedagógusnak, egy teremőrnek. Talán már látható, hogy a négy pillér szorosan kapcsolódik egymáshoz, így a rendszer egyik elemének módosulása kihat a többire.

A múzeumi egyenlő esélyű hozzáférés biztosításához szükséges egyik tanulási eredmény alapú tartalom

ISMERET	KÉPESSÉG	ATTITÚD	AUTONÓMIA
Ismeri a célcsoport szükségleteit, a múzeum EEH-val kapcsolatos jogszabályi környeztet, az eszközöket, szolgáltatásokat, protokollokat.	Képes az EEH-val kapcsolatos múzeumi eszközök és szolgáltatások kezelésére a protokoll mentén.	Fontosnak tartja munkája során az EEH betartását.	Munkakörének megfelelően döntést hoz az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása érdekében.

A kitöltött táblázat segítséget nyújt a történet feldolgozásán túl a múzeumok befogadó tevékenységének strukturált átgondolásában. A *Nyitott terek – Inklúzió a múzeumban* című projekt eredményeit a múzeumok szakemberei eltérő hangsúllyal és részletességgel építik be a munkájukba, akár instant formában is, de segítségükkel akár saját stratégiájukat is megalkothatják az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítására.

Ismeret

Fentebb már megismerhettük, hogy a múzeumok mit vallanak magukról a befogadás tekintetében. A kérdés, hogy a fogyatékosságügy a jogszabályok mentén hogyan tekint a múzeumra.

A múzeumok jelentős változáson mentek keresztül az elmúlt időszakban; az UNESCO ajánlása az egész társadalomhoz szóló nyilvános terekként tekint rájuk.⁵ Az ajánlás egybecseng a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló, többször módosított 1998. évi XXVI. törvénnyel (a továbbiakban: Fot.) 7/A §-val, amely deklarálja, hogy a „fogyatékos személy számára – figyelembe véve a különböző fogyatékosági csoportok eltérő speciális szükségleteit – biztosítani kell a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést”, amibe beletartozik a közművelődési, a közgyűjteményi vagy

⁵ Kemecsi 2019.

a kulturális tevékenység. Mindehhez a Fot 4. § ha), hb) és hc) pontja meghatározza az egyenlő esélyű hozzáférés fogalmát:

„[E]gyenlő esélyű hozzáférés: a szolgáltatás egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha igénybevétele – az *igénybe vevő állapotának megfelelő önállósággal* – mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára *akadálymentes, kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető*; továbbá az az épület, amelyben a közszolgáltatást nyújtják, mindenki számára *megközelíthető*, a nyilvánosság számára *nyitva álló része bejárható*, vészhelyzetben *biztonsággal elhagyható*, valamint az épületben a tárgyak, berendezések mindenki számára *rendeltetésszerűen használhatók* és a *szolgáltatások egyformán igénybe vehetők*. Az információ egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha az mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára *kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető*, az ahhoz való hozzájutás pedig az igénybe vevő számára *akadálymentes*.”

Történetünk szempontjából az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítását nehezíti a múzeum műemlék jellege. Egy esetleges nagyobb átépítésig több megoldás lehetséges, ez a történetben is megjelenik. Kijelölhető alternatív útvonal, és a munkatársak előzetes tájékoztatásával elkerülhető a bizonytalanság. Az alternatív útvonal kijelölhető úgy, hogy az azt igénybe vevő látogató az egész épületet vagy részeit önállóan bejárhassa, így személyes önállósága megmaradhat. Csak azokon a részekén kapjon a látogató kíséretet, ahol a műkincsek védelmét biztosítani szükséges. A történetben szereplő „csak egy lépcső” valóban akadály, melyet rámpával tökéletesen akadálymentesíteni lehet.

A látogató számára nélkülözhetetlen az értelmezhető tájékoztatás, amely a jogszabály szerint kiszámíthatóvá teszi a látogatás útvonalát, a közlekedés idejét és az alapszükségletek kielégítésének lehetőségét.

A jogszabályi háttérrel tovább pontosítja a 2007. évi XCII. törvény, a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv. A törvény 30. cikk 1. pontja értelmében a fogyatékkal élő személyek *férjenek hozzá az emlékművekhez, a jelentősebb nemzeti kulturális helyszínekhez, a kulturális anyagokhoz és a kulturális tevékenységekhez*. Továbbá a 2. pontban meghatározzák, hogy a fogyatékkal élő személyek alkotó, művészi képességeinek fejlesztése és az alkotások társadalmi hasznosítása a cél.

Az Országos Fogyatékosügy Programról szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozatban összegezték a 2015–2025 közötti célokat. A határozat 10. pontja konkrétan a kultúra területét érinti. Hangsúlyozza, hogy a fogyatékkal élő személyek számára hozzáférhető közgyűjtemények, muzeális és közművelődési intézmények tartalom- és szolgáltatásfejlesztése, „különös figyelemmel az épületek és szolgáltatások, valamint az elektronikus és fizikai állományok hozzáférhetőségére” kiemelt cél. A hozzáférhetőséget körüljáró 12. pontban megjelenik a komplex akadálymentesség (fizikai és infokommunikációs) és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatásszervezés. Továbbá kiemelt feladatként jelöli meg a hozzáférhetőséggel kapcsolatos jó gyakorlatok és adatok rendszerezett, átlátható gyűjtését, a honlapok hozzáférhetőségének biztosítását.

A fenti jogszabályok alapján jól behatárolhatók az egyenlő esélyű hozzáférés komplex biztosításának területei, melyekhez egy intézmény módszereket, eszközöket, munkafolyamatokat, protokollokat rendelhet:

- fizikai környezet,
- infokommunikációs környezet,
- szolgáltatások.

A történetből kiolvasható, hogy a jogszabályhoz igazodva a múzeum az észszerű alkalmazkodás mentén alternatív útvonalat biztosított, viszont a váratlan liftmeghibásodásra nem volt pontos protokollja, így a szakembernek kellett másik útvonalat kialakítania – helyismerete alapján és kollégái segítségével. Mire volt szükség a sikeres újratervezéshez? Nézzük meg a következő pillért!

Attitűd

A meghatározás kimondja, hogy a múzeum „jellegéből fakad, hogy az intézmény is kultúrateremtő helyként kommunikál”, ebből következően kiemelt szereppel rendelkezik a társadalmi befogadás területén.⁶

A történetben szereplő kísérő attitűdje többretegű. Első réteggént megjelenik a nyitottság és a segítőkészség, hisz folyamatosan együttműködött a kerekesszékekkel közlekedő látogatóval. Kommunikációjában (beszédében, metakommunikációjában) folyamatosan nyitott, együttműködő szemléletet tanúsított. A helyzetek közös megoldása során partneri viszonyt alakított ki a látogatóval, és a felmerülő problémákat megoldandó feladatokként értékelte. Általánosan elmondható, hogy a történet attitűd szempontjából példaértékű volt. Miért érezhető mégis nehézség a példában? Mi okozhatta, hogy a munkatárs arra gondolt, egy lépcsőfok nem lehet akadály kerekesszékekkel? A válasz a szemléletformálás területére vezet bennünket. Az ismeretek és a képesség alapozza meg azt az attitűdöt, hogy a félmegoldás nem

6 Kemecsi 2019.

megoldás. Az egyedüli elfogadható megoldás, amikor a fogyatékossgal élő személy önállóan képes a múzeumlátogatásra. Az attitűdváltozást akadályozó tényezők felszámolásának eszköze a szemléletformálás. „A szemléletformálás az a tevékenység vagy tevékenységsorozat, amely az érintett személy vagy csoport adott témához, személyhez, dologhoz való hozzáállását, viszonyulását valamilyen mértékben befolyásolja vagy módosítja.”⁷

Képesség

A múzeumi munkatárs esetében mind a négy pillér komplex fejlesztése szükséges, mégis a képesség pillére igényel elsődlegesen támogatást az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításához. A történetben egy jó példát olvashattunk a fogyatékossgal élő személyekkel történő együttműködésre, viszont hiányzott annak átgondolása, hogy mi minden lehet akadály a látogatás során. Ennek megfelelően a szakember nem mérte fel a múzeumi eszközök, szolgáltatások, útvonalak használhatóságát.

Az együttműködést támogató ismeretek a jártasság és később a készség szintjére emelhetők, ami által az előrelátás és tervezés képessége alakítható. Példánk alapján a fizikai akadályokról tanulva – majd többször megtapasztalva – a teremőr már önmagától felismeri őket, később akár automatikusan kikerüli, szükség esetén másik útvonalat választ. Ez a képesség ugyan az adott személy saját képességstruktúrájának része, elmondható viszont, hogy ehhez a rendszerszintű intézményi megoldások jó alapot nyújtanak.

A történet sikeres kivitelezése érdekében szükséges egy egységes protokoll kidolgozása a különböző célcsoportok látogatására és a különböző váratlan- vagy vészhelyzetek kezelésére. Ennek ismerete biztonságot nyújt a múzeumi munkatársak számára, ami tovább erősíthető olyan képességfejlesztő képzések, tréningek megvalósításával, melyek a munkakörökhöz kapcsolódóan biztosítanak saját élményt, problémamegoldást. A képességek szinten tartása érdekében érdemes az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítását beépíteni a szervezeti struktúrába és működési rendjébe. Ezen a ponton talán érzékelhetővé válik, hogy a képesség témaköréből hogyan kapcsolunk az attitűd és az autonómia témakörébe.

7 Farkasné dr. Gönczi 2019, 8.

Autonómia

2013-as cikkében Torgyik úgy fogalmaz, hogy a fogyatékossgal élő személyek állapotukból adódó speciális szükségletük miatt mennek ritkán múzeumba. A megállapítás talán a speciális szükségleteken túl az önállóságról is szól. Ha bármilyen szolgáltatás csak segítségnyújtással vehető igénybe, úgy a személy számára elvesz az autonómia, és a ráutaltság érzése marad meg. A múzeumlátogatás során az egyenlő esélyű hozzáférés különböző szintjeinek biztosítása azt jelenti, hogy a látogató a lehető legönállóbban vehesse igénybe a szolgáltatásokat.

Ennek teljesüléséhez feltétel, hogy a múzeum intézményi struktúrájában minden résztvevő rendelkezzen a döntéshelyzetekben a munkaköréhez kapcsolódó autonómiával a működési eljárások rá vonatkozó ismerete alapján. A már említett protokollok mentén meghatározhatóvá válik az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításának folyamata, az abban részt vevő felek kompetenciái.

Amikor a múzeumok egyre több tapasztalatot szereznek az egyenlő esélyű hozzáférés területén, az új helyzetekben egyre nagyobb autonómiával hozzák meg döntéseiket. A kialakuló jó gyakorlatok és felmerülő nehézségek mentén a protokollok folyamatosan bővíhetnek és finomodhatnak. Ezzel egyre inkább kiküszöbölhetők a *vis maior* helyzetek.

AZ EGYENLŐ ESÉLYŰ HOZZÁFÉRÉS KOMPLEX SZEMLÉLETE A MÚZEUMBAN

A cél az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása a múzeumban a diverzitás jegyében. Ehhez a múzeumban dolgozó összes szakember számára szükségesek a területtel kapcsolatos ismeretek és képességek, amelyek olyan attitűdöt és autonómiát eredményeznek, hogy a munkatársak komplex megoldásokban kezdenek el gondolkodni. Az ehhez vezető stratégia kidolgozása a vezetővel együttműködő kisebb szakmai csoport feladata lehet, akik feltárják a meglévő erőforrásokat, szükségleteket és hiányosságokat. Tapasztalati szakértők és szakemberek bevonásával megtervezik a fizikai és infokommunikációs fejlesztéseket. Mindeközben hangsúlyt helyeznek a munkatársak

felkészítésére, a hozzáférhetőséget biztosító új módszerek, eszközök ismeretére és alkalmazására. A fejlesztési folyamatban – a rendszeres visszacsatolások mentén – a munkatársak attitűdje akár szemléletformáló tevékenységekkel, ismeretterjesztő workshopokkal, tapasztalati szakértőkkel történő konzultációkkal alakítható.

Az egyenlő esélyű hozzáférést biztosító múzeumok sikere, hogy a közös inkluzív folyamatok kialakításában és fejlesztésében valóban mindenki részt vállal.

„Senki sem követ el nagyobb hibát, mint az, aki azért nem tesz semmit, mert csak keveset tehet.”

Edmund Burke

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről.
2013. évi LXII. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény módosításáról.
- 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat az Országos Fogyatékossgügyi Programról (2015–2025).
2022. évi XVII. törvény a termékekre és a szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi követelményeknek való megfelelés általános szabályairól.
- Árpácssy Miklós – György Eszter – Kormányos Anna – Pandula András – Prónay Beáta 2008. *Múzeumok mindenkinek. Az integrált tárlat kialakításának szempontjai és tapasztalatai. Mindenkinek?! Budapest.*
- Dr. Kemecsi Lajos 2019. Változó múzeumok. In: Makranczi Zs. (szerk.): *Ötéves a Mozaik Múzeumtúra.*
- Farkas Éva 2017. *Segédlet a tanulási eredmények írásához a szakképzési és felnőttképzési szektor számára.* Budapest.
- Farkasné Gönczi Rita 2019. A szemléletformálás fogalma és irányultsága. In: Farkasné Gönczi – Szemők (szerk.): *Szemléletformálás. Módszertani kézikönyv a fogyatékossgügy területén megvalósuló szemléletformáló alkalmak szervezéséhez.* Budapest.
- <https://icomhungary.hu/hu/node/85>.
- <https://www.w3.org/WAI/WCAG21/Understanding/>.
- Torgyik Judit 2013. A múzeumok helye a felnőttkori tanulásban. In: Karlovitz – Torgyik (szerk.): *Vzdelávanie, výskum a metodológia = Oktatás, kutatás és módszertan.* Komárom, 566–574.
- <https://www.irisro.org/pedagogia2013januar/0612TorgyikJudit.pdf>

MIT ÜZEN A MÚZEUM?

MI A MÚZEUM?

A múzeum többféle csatornán és módokon arra hivatott, hogy közvetítsen. Közvetítsen kultúrát, történelmet, eseményt, szemléletet, művészetet, érzéseket, identitást. Ahogy Csányi Vilmos fogalmazott: „Hiszen a kultúra emeli be az egyént a társadalom virtuális közösségébe...”

A kiállítások egy-egy téma köré épülnek, ahol az információt általában tárgyak, képek és írásos tartalmak hordozzák. A megragadhatóság érdekében többféle csatorna és eszköz áll rendelkezésre, hogy választhassunk, hogyan szeretnénk a tartalmakat befogadni. Egy tárlat során általában többféle üzenethordozót használunk. Van, hogy elolvassuk az információt, és van, amikor csak elidőzünk egy kiállított kép vagy tárgy előtt, és engedjük, hogy hasson ránk. A választás lehetősége és szabadsága biztosítja azt, hogy mindenki a maga „nyelvén” értelmezze a látottakat, hallottakat, ami által részese lehet a kulturális közösségnek.

A fogyatékos személyek számára ugyanezt az élményt tudatosan kialakított inkluzív megoldásokkal lehet biztosítani. Ehhez figyelembe kell venni, hogy a fogyatékoságok szempontjából nagyon heterogén populáció igényeiről beszélünk. A látássérült személyek számára nemcsak a Braille-felirat teszi akadálymentessé a kiállítást. Számukra ugyanúgy fontos, hogy többféle érzéketli tapasztalaton keresztül ragadhassák meg a világot. Mi magunk is könnyebben értelmezünk jól tagolt és szerkesztett szövegeket, így az információk is könnyebben megmaradnak a fejünkben. Ez még inkább igaz azokra, akik tanulási vagy intellektuális akadályozottsággal élnek.

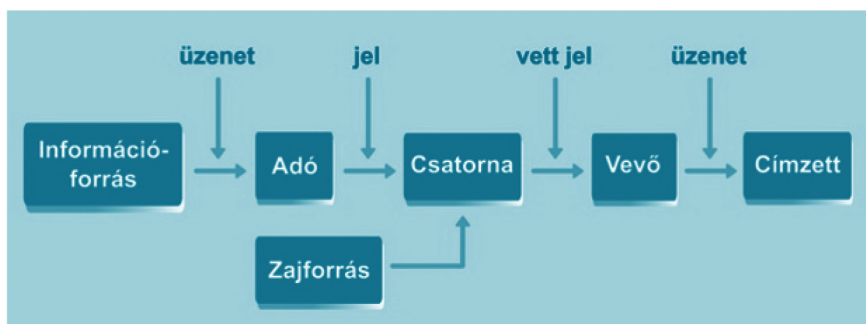
Hogyan lehet inkluzív egy múzeum infokommunikációs szempontból? Ennek a megválaszolására ez az írás nem vállalkozik. Bizonyos szabályozók,

rendeletek, jó gyakorlatok már elérhetők ebben a témában, de a kérdés precíz megválaszolása több szakterület tudását és munkáját igényli. Ebben a részben egyfajta felütésként közös gondolkozásra hívom az olvasót.

MITŐL LESZ SIKERES A KOMMUNIKÁCIÓ? HOGYAN ÉR CÉLBA AZ ÜZENET?

A teljesség igénye nélkül a tudományelméleti megközelítések alapján két megközelítést mutatok be. Az egyik kommunikációs modell az ún. Shannon–Weaver-kód modellje (1949).

A modell alapján a kommunikáció egy olyan folyamat, amelyben az információ vagy üzenet átvitele a feladótól a címzetthez egy közös jelrendszeren keresztül történik. Ebben az esetben a kód egy olyan rendszer vagy szabály, amely összekapcsolja az üzenetet a jellel. Ez csak abban az esetben működik, ha a feladó és a vevő is ugyanazokat a kódokat alkalmazza. A siker további feltétele, hogy a feladó üzenete és a vevő oldalán megjelenő üzenet egybeesik, ehhez fontos a csatorna rendelkezésre állása. Az egyik kritika ezzel a modellel kapcsolatban az, hogy a kommunikációt egyirányú folyamatként ábrázolja, és a befogadónak igen passzív szerepet tulajdonít.

A Shannon–Weaver kommunikációs modell

Griece szándék alapú modellje szerint a kommunikáció alapvető jellegzetessége a szándék kifejezése. A művészetben jellegzetes, de az életben is sokszor előfordul, hogy metaforát vagy ironiát használunk, tehát nem szó szerint,

vagy éppen ellentétesen kell értelmezni az elhangzott vagy leírt üzeneteket. Ahhoz, hogy a valódi üzenetig eljussunk, egy sor következtetést kell végrehajtani, figyelembe véve a kontextust és az üzenetküldő szándékát is. Griece ezeket a következtetési szabályokat nevezte maximáknak:⁸

- a *mennyiség maximája*, vagyis annyi információt adunk, amennyi szükséges, semmiképpen sem többet;
- a *minőség maximája*, vagyis az igazsághoz tartjuk magunkat;
- a *reláció maximája*, vagyis azt emeljük ki, ami az adott helyzetben relevánsnak mondható;
- a *mód maximája*, azaz olyan elveknek megfelelően kommunikálunk, ami a lehető legvilágosabb megfogalmazást feltételezi.

MILYEN RELEVANCIAJA LEHET MINDENNEK A FOGYATÉKOSSÁG SZEMPONTJÁBÓL?

Kommunikációs szempontból a legelején érdemes néhány üzenetet körvonalazni, és ahhoz keresni a közös kódokat és csatornákat.

Mivel fogyatékoság esetén az információhoz való hozzáférés több szinten is akadályozott lehet, kiemelek néhány szempontot, melyek segíthetnek a tervezésben.

Az egyik ilyen közös a *nyelvi kód*. A fenti modell alapján kommunikációs szempontból a hozzáférhetőség fontos alapja egy közös nyelvi kód. Ez a legtöbb esetben a beszélt vagy írott nyelvet jelenti. Ennek az elsajátítása és használata – különböző oki háttérből kifolyólag – lehet akadályozott. Az intellektuális képességzavarral élő személyek esetében, de a veleszületetten vagy bármilyen okból kifolyólag idegrendszeri károsodás következtében létrejött ún. beszéd- és nyelvi zavar során (például afázia esetében) a nyelvi készségek érintettek lehetnek. Az információk egyszerűbb, tagoltabb, vizuális és egyéb interaktív elemekkel való kiegészítéseinek alkalmazása nagyban meg-

8 Csépe–Győri–Ragó 2008, 118–119.

könnyítheti a feldolgozást. Kálmán Renáta szavaival: „Hallom és elfelejtem, látom és emlékszem, csinálom és megértem.”⁹

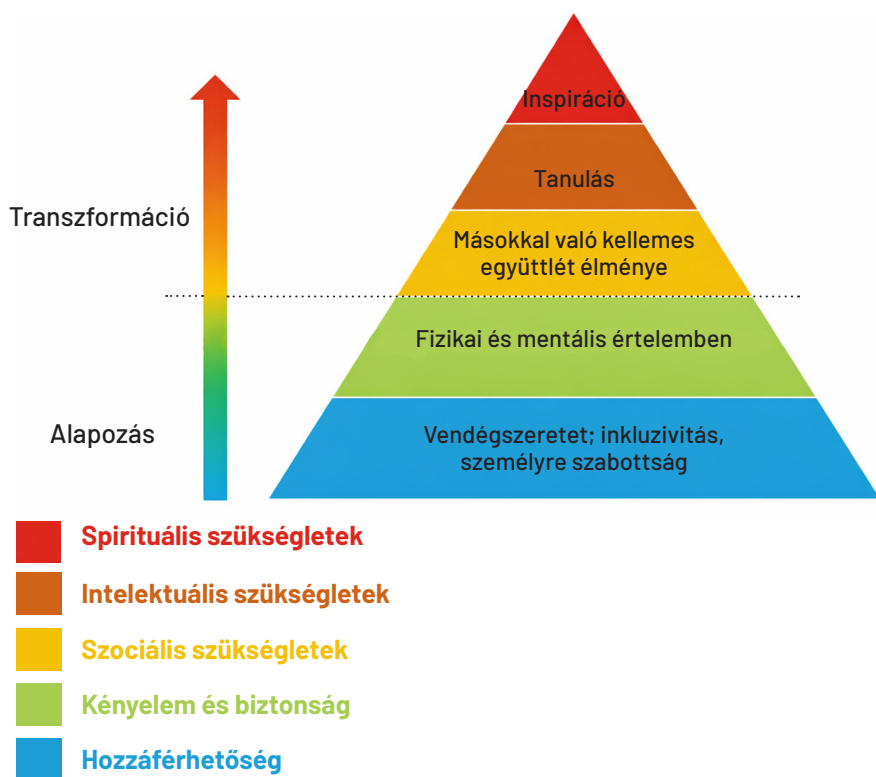
Az információfeldolgozás nagyon összetett kognitív folyamat, melynek meghatározó elemei a beérkező ingerek, az érzékszervek állapota és működése; a figyelem, amely szűri és szelektálja a beérkező ingereket, ezek feldolgozása során emléknymok keletkeznek, melyek a rövid és hosszú távú memóriába kerülnek. Tudásunk (a korábban észlelt dolgok emléke) segítségével azonosítunk újabb dolgokat, ezáltal alakítunk ki kategóriákat vagy ún. sémákat. Azután ez a tudás befolyásolja az észlelést, és irányítja a figyelmet is. Ez a sematikus leírt folyamat az egyik lényeges eleme annak, hogy tapasztalatok, tudások, ismeretek, készségek birtokosai legyünk. A pedagógia oldaláról közelítve leginkább az ingerek megválasztásával és a feldolgozás módszereivel tudunk hatást gyakorolni a végeredményre: a megértésre, a tapasztalatra és a megszerezhető tudásra.

Ahogy a tér elrendezésére is igaz, információ szempontjából is a jól strukturált, letisztult elrendezés, valamint az interaktív módszerek támogatják a feldolgozást, legyen szó bármilyen sérülésről, akadályozottságról.

A fizikai hozzáférhetőség alapfeltétel. Gondoljuk végig, hogy mennyi figyelmet és energiát vehet el egy terembe való bejutás vagy a különböző tárlókhoz való odaférés, ha például mindezt kerekesszékkal próbáljuk végrehajtani. A megfelelő betűméret vagy a megvilágítás, a megfelelő kontraszt szintén alapfeltétele annak, hogy az információt el tudjuk olvasni. Ma már QR-kód beolvasásával is könnyen és egyszerűen hozzá lehet jutni ezekhez a tartalmakhoz. A fizikai akadályok könnyen beárnyékolják az élményt, ami elvonja a fókusz, ezért is fontos az alapfeltételek biztosítása.

MILYEN ÚT VEZET EL A MÚZEUMI ÉLMÉNYIG?

A Maslow-elmélet szükséglethierarchiájának analógiájára megalkották az ún. *múzeumi látogatói szükséglet* piramisát. Hasonlóan az eredeti gondolathoz, a szükségletek hierarchikusan egymásra épülnek. Jelen esetben az alapszükségletet a hozzáférhetőség, a pszichés és mentális biztonság, a részvétel jelenti. Ez alapozza meg azt, hogy szociálisan képesek legyünk kapcsolódni, hogy jól érezzük magunkat. Amennyiben ezek az igények kielégülnek, képessé válunk intellektuális igényeink kielégítésére, mint például a tanulás, inspiráció, alkotás. A transzformáció folyamatában történik meg a befogadás. Ezeken a felső szinteken a látogató képessé válik arra, hogy az adott kulturális élmény érzelmileg, pszichésen és intellektuálisan is változásokat érjen el benne.

Múzeumi látogatói szükségletpiramis

AZ INKLÚZIÓ ELVÉTŐL A MEGVALÓSÍTÁSIG

Hogyan érhetjük el, hogy a múzeum olyan hely legyen, amelyet mindenki ugyanúgy használ, extra, speciális segítség nélkül? Ennek kialakításához szemléletre, tudásra és tapasztalatok felhasználására is szükség van.

A *semmit rólunk nélkülünk-elv*¹⁰ alapján befogadó és befogadható tárlatokat, kiállításokat tervezni és megvalósítani egyrészt több szakma képviselőjével és az érintettek bevonásával lehet. Ehhez olyan csapat szükséges, amelyben az érintett célcsoport tagjai, valamint a múzeumi szakterület és a fogyatékoságtudomány elméleti és gyakorlati szakemberei is képviseltetik magukat.

A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény¹¹ az infokommunikációs akadálymentesség értelmében a kommunikáció fogalmát az alábbiakban határozza meg:

A „kommunikáció” fogalmába tartoznak a nyelvek, a kivetített szöveg, a Braille-nyomtatás, a taktilis kommunikáció, a nagy méretű betűkkel történő nyomtatás, a hozzáférhető multimédia, valamint az írott, a hangzó és az egyszerű szöveg, a felolvasás, illetőleg az augmentatív kommunikáció – beleértve a hozzáférhető kommunikációs és információs technológiát –, tehát a kommunikáció alternatív módozatai, eszközei és formái.

A „nyelv” magába foglalja a beszélt nyelvet, a jelnyelvet és a nem beszélt nyelv egyéb formáit.

A hozzáférhetőség nemcsak a kiállításra értendő, hanem a környezet kommunikációs szempontból való hozzáférhetőségét is jelenti. Fontos, hogy befogadható és értelmezhető legyen minden látogató számára minden, ami

¹⁰ Az érintettek saját jogon vagy képviselőik útján véleményt nyilváníthassanak az őket érintő döntésekről.

¹¹ 2007. évi XCII. tv. a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv>

tájékoztató, információt ad: az információk a honlapon, a honlapon való tájékozódás, a múzeumban található jelzések, a különböző piktogramok és feliratok stb.

A már említett egyezmény 9. cikkelye kiemeli, hogy biztosítani kell az információhoz, az infokommunikációs technológiákhoz, az elektronikus szolgáltatásokhoz, rendszerekhez való hozzáférést, valamint „az épületekben és más, a nyilvánosság számára nyitva és rendelkezésre álló létesítmények esetében a Braille-, illetve könnyen érthető és olvasható jelzések biztosítását”.

Fontos, hogy ezek alkalmazásával ne csak a törvények adta kötelezettségnek tegyünk eleget, hanem jól átgondolva úgy alakítsuk ki, hogy az üzenet valóban elérje a célját. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy minden információt tartalmazó felületet extrán ellátunk Braille-feliratokkal, piktogramokkal, könnyen érthető szövegekkel is. Ezzel nagy valószínűséggel csak növeljük az információs túltelítettséget, ami nem éri el a célját.

Hogyan lehet a kommunikáció és információ átadása szempontjából egy múzeum inkluzív?¹² Olyan értelemben, hogy a mindenki számára befogadható kifejezés, szó szerint *mindenkit* jelent. Teljes befogadás esetén nem teszünk különbséget fogyatékossgal élő és nem fogyatékos személy között. Ez azt jelenti, hogy a tartalom különböző csatornákon és módokon megragadható, és mindenki kiválaszthatja a számára megfelelőt. A feliratok, QR-kódok, audiovizuális megjelenítések, a tárlók elhelyezése és struktúrája, néhány kiállított tárgy makettje a gyerektől az időseken át a fogyatékosokig megragadható tartalmat és élményt ad.

A következő oldalon látható ábra¹³ jól szemlélteti a segítő szándékok mögött meghúzódó különböző modelleket. Az igazságosság elvének érvényesülése biztosítja azt a szabadságot, melyben megkülönböztetés nélkül lehet mindenki az, aki. A fogyatékossgal élő személy is címke nélkül lehessen olyan látogató, mint bárki más. Az inkluzív, vagyis befogadó környezet ugyanakkor nem lehet pusztán egy végtelenül leegyszerűsített

12 „Az inklúzió a közoktatás fontos fogalma, az integráció társfogalma. Szemléleti befogadást és elfogadást jelent.”

13 Forrás: <https://www.facebook.com/agostonlaszloartist/photos/a.524823634288406/1797531113684312/?type=3&theater>.

környezet, hiszen ez esetben nem érvényesülhetne a mindenki számára való befogadás elve. Fontos, hogy azoknak az igényét is kielégítse, akik többet vagy részletesebb ismeretet szeretnének hazavinni.

Egyenlőség

Mindenki **egyenlő mértékben** részesül a támogatásokból.

Méltányosság

Mindenki **rászorultság alapján** részesül a támogatásokból.

Igazságosság

Mindenki láthatja a meccset segítség és támogatás nélkül, mert **az egyenlőtlenség okát szüntettük meg.**
A rendszer változott.

Mit üzen a múzeum? Valamit mindenképp, mert valamilyen módon kommunikál. „A kommunikáció mindig valamilyen rendszer része, és mint rendszer-megnyilvánulás mindig más és több mint alkotórészeinek összessége.”¹⁴

¹⁴ Buda Béla: *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Budapest, 1994, 76.

KISS NIKOLETTA

21. SZÁZADI MÚZEUM AUTISTA SZEMMEL

„Nem csak egyféle módon lehet csinálni.”

Larry Wall

BEVEZETŐ

Amikor az akadálymentesítés témája kerül szóba, a legtöbb ember általában a mozgássérült emberekre gondol, és a fizikai akadálymentesítés jut eszébe. Csak kevesen gondolnak arra, hogy vannak emberek, akik a „fogytékosságuk” vagy sérülésük folytán nagyon komplex módon válnak akadályozottá egy-egy helyzetben. Munkatársi csapatunkban ezért merült fel, hogy a szakmai napon műhelymunka keretében, majd a kiadványban – autista kollégánk személyes tapasztalatain keresztül – autizmusfókuszú szempontokat is megjelenítsünk. Az autizmuskutatásnak köszönhetően az autizmusról való tudásunk jelentősen gazdagodott. A médiában és a különböző művészeti ágakban is egyre többször találkozhatunk a témával. A feldolgozásra az irányított beszélgetés tűnt célszerűnek. Ez a keret biztos támpontokat adott munkatársunk számára, melyek segítségével követhette a beszélgetés fonalát, és aktívan megszathatta személyes gondolatait. A workshop három részből épült fel:

1. Rövid előadás, összefoglaló az autizmusról;
2. Beszélgetés egy autizmussal élő tapasztalati szakértővel múzeumi látogatásának tapasztalatairól;
3. Tények/tévhitek: minden résztvevő húzott egy kártyát, amelyen egy autizmussal kapcsolatos tény/tévhit szerepelt.

RÖVID ELŐADÁS, ÖSSZEFOGLALÓ AZ AUTIZMUSRÓL

Az előadás célja az volt, hogy a résztvevők egy rövid, de átfogó képet kapjanak az autizmusról. Mivel az autizmus témája kapcsán rengeteg tévhit él még a köztudatban, ez az alkalom egyben lehetőséget biztosított a résztvevők edukálására is: hol is tartunk most a tudományban, honnan szerezhetünk hiteles információkat? Azt gondolom, ez lehet az alapja, hogy a velük való érintkezés és találkozás ne téves sztereotípiák mentén, hanem megfelelő információk birtokában jöjjön létre. Felvezetésként Mark Haddon *A kutya különös esete az éjszakában* című könyvének részlete került felolvasásra, amely jól érzékelteti, mennyire sajátos az információfeldolgozás, egy-egy információ mit jelent az autizmussal élő személy számára, ő hogyan látja a világot. Az autizmus összetett és sokszínű jellege miatt átvettük az autizmus legfőbb kognitív és viselkedési jellemzőit. „Az autizmus a tipikustól eltérően fejlődő idegrendszer tipikustól eltérő működésének következményeként kialakuló, a viselkedésben rendkívüli sokféleséggel megnyilvánuló állapot. Kialakulásának hátterében meghatározóan genetikai tényezők, továbbá génkörnyezeti kölcsönhatások állnak.”¹⁵

Az autizmus előfordulási gyakoriságának megállapítására vonatkozóan utalhatunk az amerikai CDC 2016-os kutatására, miszerint minden ötvennegyedik gyermeknek van autizmus diagnózisa az Egyesült Államokban. Közülük nagyjából négyszer annyi fiú van autizmussal diagnosztizálva, mint lány.¹⁶ Fontos hozzátenni, hogy az arányok eltolódása a legújabb kutatások szerint nem ilyen kifejezett, ha tekintetbe vesszük a diagnosztikai kritériumokat és azt, hogy az autizmus megnyilvánulása különbözik a fiúk és lányok esetében, illetve egyéb okokat.¹⁷ Az autizmus-spektrumzavar, ahogy az elnevezésből is látszik, az autizmus megjelenésében és a jellegzetes viselkedési mintázataiban rendkívül nagy különbségeket mutat.¹⁸

¹⁵ Őszi-Simó-Vígh 2020, 6.

¹⁶ Centers for Disease Control and Prevention 2020.

¹⁷ Stark 2020.

¹⁸ Őszi-Simó-Vígh 2020.

Azonban van néhány dolog, ami a legtöbb autizmus spektrumban érintett emberre jellemző. Ezek a jellemzők az autizmusban való érintettségtől és az adott ember személyiségétől is függően nagyon változatosak, ugyanakkor érdemes ezeket számításba venni, amikor programot szervezünk számukra.

AZ AUTIZMUS MEGJELENÉSÉNEK TERÜLETEI

Szociális-kommunikációs eltérések

A legtöbb autizmuspektrumban érintett ember esetében a szociális-kommunikációs készségek tekintetében megjelenik valamilyen eltérés. Ez sokféleképpen nyilvánulhat meg. Vannak, akik szívesen és választékosan beszélnek, azonban nehéz számukra a megfelelő udvariassági forma kiválasztása és használata. Vannak azonban olyanok is, akik egyáltalán nem beszélnek. E két szélsőség között bárhol megjelenhet a kommunikációs zavar az autizmuspektrumban érintett emberek esetében. Emellett gyakran problémát jelent a metakommunikáció megértése és adekvát használata (pl. megfelelő személyközi távolság, arckifejezések, hangsúly, hanglejtés, kacsintás stb.). Ezzel nehezítetté válik a társas interakciókban való megfelelő részvétel is. Ugyanígy érdemes számolni a nyilvánvaló érzelmek többféle értelmezésének nehezítettségével is. Például, ha valaki sikít, azt ugyanúgy teheti örömeiben, mint félelmében. Vagy ha sír, az ugyanúgy lehet a szomorúság, mint az öröm egyértelmű jelzése is. Autizmusban gyakran találkozhatunk a beszédértés valamiféle nehézségével, a hallott információ szó szerinti értelmezésével. Ezért az érintett személyekkel folytatott beszélgetéseink során fokozottan érdemes odafigyelnünk arra, hogy úgy mondjuk, ahogy értjük, úgy értsük, ahogy mondjuk. A fentiek ismeretében könnyű belátni, hogy az érintett emberek számára többnyire nehézséget okoz a folyamatos szerepcserés (az oda-vissza irányuló) beszélgetés, a kölcsönös interakció. Ezért ne várjuk el egy autizmusban érintett beszélgetőpartnerünktől, hogy csevegjen velünk.

A rugalmas viselkedésszervezés zavara

Amikor megtervezünk egy napot, nagyjából előre látjuk, milyen lépéseket kell tennünk annak érdekében, hogy sikerüljön egy-egy cselekvésfolyamat. Ha

menet közben ez valamilyen külső vagy belső tényező miatt megváltozik, viszonylag gyorsan reagálva a változásra újra tudjuk tervezni, majd kivitelezni a folyamatot anélkül, hogy ez különösebben befolyásolná a napunkat. Az autizmus spektrumban érintett emberek esetében előfordulhat az állandósághoz való erős ragaszkodás (állandó napirend, sorrend, bizonyos személyek stb.), ami megakadályozhatja őket az újratervezésben. Emiatt sokszor előfordulhat bizonyos viselkedések ismétlése vagy a többség számára furcsának tűnő viselkedés (bizonyos szavak, kifejezések, mozdulatok) ismétlése. Ugyanígy gyakori lehet, hogy egy adott téma iránt fokozott érdeklődést mutatnak (számok, menetrendek, logók, márkák stb.). Ezeknél az érdeklődési köröknél a részletekben való elmélyülés nagyon gyakori lehet. Ha valakit egy dolog különösen érdekel, arról minden információt igyekszik megszerezni. Sokszor előfordul, hogy minden mással szemben koncentrált figyelmet kap az adott téma. Az autizmus spektrumban érintett emberek számára nagyon fontos, hogy az őket körülvevő környezet minél érthetőbb, egyértelműbb legyen. A környezeti támpontok segítik a megértést, a biztonság érzésének megélését és a szenzoros túlterhelődés elkerülését. A napirenddel segíthetjük az idő- és térbeli tájékozódást, amivel a történéseket láthatóvá, bejósolhatóvá tesszük. A tevékenység megszervezését vizuálisan segíthetjük a lépések sorrendjének megjelenítésével, illetve azzal is, hogy vizuálisan megjelenítjük, hogy egy adott lépést hogyan kell végrehajtani. Hiszen egy különleges programon való részvétel természeténél fogva megváltoztatja a megszokott hétköznapi rendjét, sőt akár egy-egy megszokott tevékenység rendjét is fel tudja borítani.

Szenzoros érzékenység

Számolnunk kell azzal, hogy gyakori az ún. szenzoros érzékenység autizmus spektrumban érintett emberek esetében. Ez azt jelenti, hogy bizonyos hangok, látványok, anyagok, színek, szagok, vagy bármilyen külső inger megjelenését rendkívül érzékenyen észlelik. Ennek az lehet a következménye, hogy viszonylag gyorsan telítődnek, és ha ez a bizonyos inger tovább fennáll, akkor nagyon szeretnének kilépni az adott helyzetből.¹⁹

¹⁹ Volkmar–Wiesner 2013.

BESZÉLGETÉS EGY AUTIZMUSSAL ÉLŐ TAPASZTALATI SZAKÉRTŐVEL MÚZEUMI LÁTOGATÁSÁNAK TAPASZTALATAIRÓL

Felkértük autizmuspektrumban érintett munkatársunkat, hogy tapasztalataival segítse a projektet. Mindig sokat segít a megértésben és az elfogadásban, ha az emberek egy érintett személytől hallanak arról, ők hogyan élik meg az őket körülvevő világot. Munkahelyi mentora biztosította a felkészülését, ami azt is jelentette, hogy az interjú kérdéseit és válaszait előre elkészíthette, és lehetősége volt az interjú szituációját többször is elgyakorolni egy biztonságos, számára megszokott közegben. Előzetesen átbeszélték és elkészítették ennek a rendkívüli, vagyis az ő rutinjától eltérő napnak a forgatókönyvét is. A helyszínt együtt bejártuk, és a műhelymun-

kához a fizikai környezet is az ő kérésének megfelelően került kialakításra. Segítője az esemény alatt is támogatta jelenlétével, valamint a workshop után közösen feldolgozásra kerültek az élmények és tapasztalatok. A workshop keretében elhangzott beszélgetést az alábbiakban ismertetjük:

Kérlek, mondd el, hol dolgozol, mi a munkád, milyen napi tevékenységre van szükséged.

A Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézetben dolgozom mint kézbesítő. A feladataim közé tartozik a levelek elvitele például a Belügyminisztériumba. Ezenkívül a postázással foglalkozom, és fogyatékoságügyi híreket is kell gyűjtenem.

Mesélj arról, hogyan és mivel töltöd a szabadidődet. Baráti/ismerősi találkozóira szívesen használnád a múzeumi kereteket?

Sportolással, mozgással töltöm a szabadidőmet, vagy találkozom a barátaimmal, ritkán találkozom barátaimmal a múzeumokban, inkább sportolok vagy sütit eszek velük.

Hogyan készülsz egy múzeumi látogatásra? Milyen információ segít a tájékozódásban? Milyen elvárásaid vannak?

Előre megnézem a múzeum honlapját, az ad tájékoztatósi alapot, valamint már a múzeumban az információs pont segítségével próbálok tájékozódni, és igénybe veszem a teremőröket is, ha valamit nem találok.

Hogy indult a látogatás, milyen érzések voltak benned?

Bár a múzeum külseje 19. századi, ez természetes, de kellemesen csalódtam, mert egy modernbb belsőt találtam a múzeumban. Pár dolgot meg kellett keresni, de alapvetően érthetőek voltak a dolgok.

A kiállításon hogyan szeretted volna tájékozódni, milyen típusú információkat kerestél? Az információk segítettek téged? A múzeum személyzetétől milyen segítséget kértél/olyan segítséget kaptál, amivel tudtál tájékozódni, mi volt az elvárásod?

A múzeumban segített volna az, ha a dolgok picit egyértelműbbek. Irányjelző táblák alapvetően megvoltak, de néha kicsit magasra helyezve. Ami jó dolog, hogy voltak a múzeumban innovatív tárlatok is, és elég jól értelmezhetők ezek a részek. A személyzet bár segítőkész volt, de nem mindig tudott válaszolni a feltett kérdésre, vagy nem volt elég egyértelmű a válasz.

Mit gondolsz, a múzeumi személyzet észrevette, vagy gondolt rá, hogy neked van valamilyen speciális igényed/szükségleted? Ha észrevette, mit gondolsz, ez miben nyilvánult meg?

Szerintem alapvetően nem vették észre, és nem is gondoltak rá. De ha jeleztem [volna] feléjük ezt vagy azt, tudtak volna rá válaszolni, ilyen például a sötétség kérdése a termekben.

Milyen formában és kikkel dolgoznád fel szívesen az élményeket?

A barátaimmal egyszer talán szívesen eljönnék, utána 19. századi módon szavalóversenyt rendeznénk a múzeum lépcsőjén. (Az autizmusban érintett kollégánk az általa ideálisnak gondolt múzeum kapcsán leginkább az interaktivitást hangsúlyozta, így merült fel benne a szavalóverseny ötlete.)

Kinek ajánlod a múzeumot?

Bárkinek, annak ellenére, hogy van néhány apróbb hibája, benne 19. századi modern dolgok vannak. A Palást

is itt van, amit feltétlenül érdemes megnézni, de a történelem iránt érdeklődő embernek mindenképpen.

Az interjú végén a workshopon részt vevőknek lehetőségük volt kérdezni autizmus spektrumban érintett munkatársunktól. Előzetesen abban is megállapodtunk, hogy amennyiben számára nehezen érthető a kérdés, segíteni fogom az értelmezést, így vállalta ezt a típusú szituációt. A résztvevőket leginkább az érdekelte, mikor kapott autizmus diagnózist, milyen volt az iskolai pályafutása, milyen nehézségei voltak, hogyan tölti a szabadidejét, vannak-e barátai, mik a tervei a jövőre nézve. Összességében elmondható, hogy a résztvevők nagyon aktívak voltak, sokat kérdeztek az autizmusban érintett felnőtt személytől.

TÉNYEK/TÉVHITEK

Az előadás elején minden résztvevő húzott egy kártyát, amelyet a végén felolvasott, és közös reflektálás történt az állításokra. Az előzetesen az előadáson belül elhangzottakat ez a rész így tovább mélyítette, összegezte a legfontosabb információkat. A kérdések és a válaszok a *Mellékletben* olvashatók.

Célunk az volt, hogy egy érintett személlyel való találkozás és egy rövid előadás útján a résztvevők tapasztalatot és korrekt információkat szerezhessenek az autizmusról, az autizmus sokszínűségéről. Ahogyan Stephen Shore megfogalmazza: „Ha találkoztál egy autista emberrel, akkor EGY autista emberrel találkoztál.”

- Kálmán Renáta 2019. A jogklinika mint alternatív oktatási módszertan?! *MJSZ* 2019/1, 1–2 sz., 68–83.
- Mádi-Szabó Eszter – Herfert Kriszta 2021. Autizmus-barát rendezvények. In: *Módszertani füzet*. <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/autizmus-temaju-szakmai-cikkek-kiadvanyok-publikalasa-modszertanok-adaptalasa>.
- Őszi Tamásné – Dr. Simó Judit – Vigh Katalin 2020. Autizmus-belépés a felnőttkorba. Protokoll az átmenet támogatásához. In: *Módszertani segédlet az átmenet támogatásához*. <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/autizmus-temaju-szakmai-cikkek-kiadvanyok-publikalasa-modszertanok-adaptalasa>.

PICASSO MÁSKÉP(P) WORKSHOP

ÁLTALÁNOS INFORMÁCIÓK

A workshop reflektált az összes elméleti előadásra és a kerekasztal-beszélgetésekre is. A szervezők egy olyan témában gondolkodtak, amelyhez a múzeumi szakember kollégák könnyen kapcsolódnak, és aktualitással is bír. A Picasso-év adta az ötletet. A rövid múzeumi túrában az állomások – különböző fogyatékoságokhoz kapcsolódóan – Picasso életének és munkásságának tematikájában gondolkodtatták el a résztvevőket az egyenlő esélyű hozzáféréshez kapcsolódóan. Az eredeti elgondolás szerint az összes fogyatékosági típusra vonatkozó helyzetet szerettünk volna megjeleníteni, de a megvalósítás során végül elsősorban a látássérülés és az értelmi sérülés akadálymentesítési szempontjai jelentek meg.

A saját élményű gyakorlat gyakran alkalmazott módszer a fogyatékosági ügyi szakemberek eszköztárában. Interaktív módon, az egyéni tapasztalatszerzésen keresztül gondolkodtatja el a résztvevőt a különböző fogyatékoságokból eredő sajátos szempontokkal kapcsolatban.

Öt állomást alakítottunk ki. A résztvevők párokban haladtak, állomásonként változó szerepkörben. Alapesetben úgy, mint egy látássérült ember és segítőtje, de volt a múzeumi túrának olyan pontja, amikor ép múzeumlátogatóként. Állomásonként öt perc állt rendelkezésre, amit a lefektetett szabályok értelmében a szervezőknek kellett jelezni. Az állomásoknál a párok kaptak egy feladatleírást és néhány kérdést az élményre vonatkozóan, amit egy feladatlapon válaszoltak meg. A látogatás végén volt lehetőség a tapasztalatokat egy Post-it-en visszajelezni a szervezőknek.

A múzeumi túra előtt *rövid eligazítást tartottunk* a résztvevőknek a workshop menetéről, a feladatokról, a párokban való munka és az időkeret szabályairól. Előrevetítettük, hogy a szimulált helyzetek nem arról szólnak, hogy

pontos fogalmat lehessen alkotni arról, hogy látássérültként vagy értelmi sérüléssel milyen hasonló helyzeteket átélni, megoldani. Sokkal inkább arra érzékenyítenek, hogy milyen módon és eszközökkel érdemes vagy éppen nem szabad információt közölni érzékszervi sérülés vagy megértési nehézség esetén. A feladatok összeállításánál törekedtünk a modern IT-eszközök és megoldások bevonására, valamint a cselekedtetésre. A szóbeli tájékoztatás után mindenkinek párt kellett találnia. Ezután a párok megkapták a feladatlapot, és választhattak maguknak egy szemtakarót vagy valamilyen szembetegséget szimuláló szemüveget.

SZÜKSÉGES ESZKÖZÖK

Time timer időmérésre, instrukciós lapok állomásonként, feladatlapok a válaszok lejegyzésére, *Maya hajójának képe*, 2 db táblagép a feltöltött videókkal, táblán rögzítve Picasso életének rövid és hosszabb verziója, 2 db készlet laminált síkidomokkal, Flipchart tábla, tollak, Post-it.

FELKÉSZÜLÉS

A felkészülés nagyon idő- és munkaigényes volt. Az ötlet megszületésétől a megvalósításig három személynek több napi munkáját vette igénybe a koncepció részletes kidolgozása, a feladatlapok elkészítése és a műalkotáshoz szükséges elemek nyomtatása, kivágása és laminálása. Hasonló típusú műhelymunka esetében hasonlóan intenzív és hosszú felkészülési idővel kell számolni.

AZ ÁLLOMÁSOK ISMERTETÉSE

Első állomás: szobor feltérképezése tapintással

Az egyik résztvevő szimulációs szemüveg vagy szemtakaró felvételével két szobrot térképezett fel tapintás segítségével. A tapintási folyamat során a jellegzetes formákat, jegyeket kellett megnevezni, és a végén nevet kellett adni az alkotásnak.

Az átadásra szánt tartalom

Érzékeltettük, hogy „vakon” mennyire más jellegzetességek vezetnek az észlelésben, mennyire más információ lesz domináns a folyamatban. Mindemellett azt is, hogy a végén nem ugyanazt a „képet” kapjuk, mint a vizuális érzékelési-észlelési folyamatban.

Második állomás: képleírás

Ennél a tevékenységénél nem volt szükséges a szemtakaró/szimulációs szemüvegek használata. A feladatleírásban a résztvevők egy QR-kódot kaptak, amelynek leolvasásával egy Picasso-festmény leírását hallgathatták meg. A kérdés az volt, hogy csak a hallott szöveg alapján sikerül-e elképzelni Picasso művét. A résztvevőknek lehetőségük volt később (a feladatlap hátoldalán) megnézni Picasso *Maya hajója* című festményét.

Az átadásra szánt tartalom

A feladatnál tudatosan választottunk egy korszerű technikai megoldást a QR-kód leolvasással. Ebben az esetben csak a hallott információ segített a festményről alkotott mentális kép kialakításban. A leírást az interneten találtuk, egy kolléga mondta fel. Felhívtuk a figyelmet arra, hogy mennyire fontos a jól felépített és a felmondás során is jól tagolt szöveg, amelyben a kép születéséről és az alkotás vizuális leírásáról szóló információ egyensúlyban van.

Harmadik állomás: Picasso élete

Ezen az állomáson a művész életét ismertették egy hosszabb és egy rövidebb változatban (forrás: Wikipédia). A rövidebb változatban a szöveg kisebb egységekre volt bontva, színek jelezték a különböző korszakokat, illetve nyilak az időben való előrehaladást. A kérdés az volt, hogy kinek melyik változat informatívabb, melyikből lehet gyorsabban és könnyebben információt nyerni.

Az átadásra szánt tartalom

Bemutattuk, hogy a szokásos hosszú szöveg helyett a rövidebb egységek, nyilak, színek és képek tudatos használata segítheti az információfeldolgozást.

Negyedik állomás: kisfilm Picassóról

A résztvevők az átalakított párizsi Picasso Múzeumról néztek meg egy kisfilmet (*Újranyit az átalakított párizsi Picasso Múzeum*). A filmet egy iPaden tudták elindítani. A filmben franciául beszélnek, magyar felirat segítette a megértést. A feladathoz nem volt szükség szemtakaróra/szimulációs szemüvegre. Azt a kérdést kapták a résztvevők, hogy milyen fogyatékoság/akadályozottság esetén lehetne jól használni egy ilyen összeállítást.

Az átadásra szánt tartalom

A szöveg kapcsán felhívtuk a figyelmet arra, hogy mennyire fontos a film hossza, a téma, a használt nyelv és a segítő felirat abban, hogy egy kiállítást vagy foglalkozást mindenki számára színesebbé tegyünk.

Az ötödik állomás: az én Picassóm

Ezen az állomáson önálló alkotásra ösztönöztük a résztvevőket. Egy alapra Picasso ihlette alkotást lehetett készíteni színes, laminált, geometrikus formákból, gyurmaragasztó segítségével. Ezt meg lehetett tenni „vakon” és szemtakaró/szimulációs szemüveg nélkül is.

Az átadásra szánt tartalom

A Picasso-alkotásokra jellemző színekből és formákból önálló alkotás elkészítésére biztattuk a résztvevőket látássérültként és látóként egyaránt. A gyógypedagógiai szempontok kevésbé domináltak a feladatnál, inkább a meglévő és a szerzett új ismeretek, tapasztalatok kreatív megfogalmazása volt a cél, illetve az örömszerző alkotás eredményeképp egy kézzelfogható dolgot is hazavinni a szakmai napról.

KONKLÚZIÓK

A résztvevők aktívan és lelkesen vettek részt a workshopon. A téma egyértelműen motiváló volt, a feladatokat komolyan vették, és sok reflexiót kaptunk. A rendelkezésre álló kis tér miatt nehéz volt kezelni a párok mozgását, jelen lenni minden elakadásnál és kérdésnél. Az állomások nagyon közel

voltak egymáshoz, ami a zaj szempontjából is zavaró volt. Az időmenedzsment kicsúszott a szervezők kezéből, ami szintén fokozta a káosz érzetét. Az ötperces időintervallumot érdemes lenne tíz percre növelni. A látássérült résztvevők élményei és visszajelzései extra szint hoztak a műhelymunkába. Az idő szorítása miatt sajnos nem volt lehetőség rövid lezáró beszélgetésre, ami hiányzott a tapasztalatok és élmények feldolgozásához. Volt olyan állomás (Picasso életének bemutatása), ahol több vélemény alapján a hosszabb, egybefüggő szöveget találták használhatóbbnak. Ez azt veti fel, hogy a prezentációval nem sikerült átvinnünk a szándékolt üzenetet.

BERNÁTH BORBÁLA • FARKASNÉ DR. GÖNCZI RITA •
FÜLÖP TIBOR • HATTA MARIANNA •
RÉVÉSZ SZABOLCS • TÓTH GÁBOR

TAPASZTALATI SZAKÉRTŐ A MÚZEUMBAN

Írásunkban bemutatjuk a munkánkat, amelyet a múzeumi egyenlő esélyű hozzáférés jegyében, a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet kötelekében, a Magyar Nemzeti Múzeummal együttműködve végeztünk. Csapatunk tapasztalati szakértő személyekből, gyógypedagógus és szociális szakemberekből áll. A fejezet elkészítése során együtt gondolkodtunk munkánk eredményeiről. Csoportunk tagjai nem az akadálymentesség felmérésének szakemberei. Ezt azért fontos elmondani, hogy az olvasó megérthesse, mit értünk a tapasztalati szakértő kifejezésen.

TAPASZTALATI SZAKÉRTŐ A FÓKUSZBAN

A *Tapasztalati szakértő a gyakorlatban* című kiadványban néhányan együtt fogalmaztuk meg, hogy miket gondolunk a fogalomról. Ennek mentén Farkasné Gönczi Rita és Szemők Krisztina kidolgozott egy meghatározást: „A tapasztalati szakértő olyan személy, aki érintettsége révén a saját állapotának, életének tapasztalatait mások számára hitelesen, tanulságos formában adja át, hogy azonosulni tudjanak vele, és ezáltal változást indukáljon.”²⁰

A fenti fogalomból kiindulva elsősorban a saját élettapasztalatunkat tudjuk az egyenlő esélyű hozzáférés témakörébe beemelni, folyamatosan szem előtt tartva a többféle célcsoportot, a lehetőségeket és nehézségeket. A közös pont a saját élmények tárháza és a tér, amelynek akadálymentességéről gondolkodunk.

„Down-szindrómásként nekem a múzeum erőt, energiát és egy történelmórát adott, amit élveztem.” (Bernáth Borbála)

Tapasztalati szakértőként a következő feladatokat határoztuk meg a kultúra egyenlő esélyű hozzáférésén történő gondolkodás során:

- szempontok gyűjtése a múzeumi látogatással kapcsolatosan,
- a kultúrát közvetítő tér bejárása,
- a kiállításon, tárlaton való aktív részvétel,
- a szolgáltatások megfigyelése, kipróbálása,
- az egyéni tapasztalatok mások számára hasznosítható rögzítése.

A tapasztalati szakértő kompetenciái és visszajelzései nem azonosak, és nem is helyettesíthetők a rehabilitációs szakmérnök munkájával: mi fogódzókat gyűjtöttünk, melyek támogatják az egyenlő esélyű hozzáférés kialakítását vagy fejlesztését.

VÍZIÓ A JÓ ÉS BIZTONSÁGOS MÚZEUMRÓL

A múzeum feladata az, hogy az emberek figyelmét felkeltse a kultúrára, a hazájuk történelmére, a körülöttünk lévő világra, ismereteket nyújtson új összefüggésekben, és egyben közösségi térként működjön. Ez azt jelenti, hogy bárki részese lehet az élménynek, amit a múzeum nyújt. Az aktív és passzív részvételi formák Európa-szerte jelen vannak, mint például az előadások, makerspace-ek, digitális hozzáférés és kiállítások, közösségek támogatása.²¹ A társadalom diverzitását tiszteletben tartó múzeum kiállításai-val igyekszik a látogatók számára különböző formában észlelhető élményeket biztosítani, hogy mindenki vigyen magával egy darabot belőlük.²² A vitrinben kiállított sok tárgy például nem észlelhető a vak személy számára, illetve más

²¹ Bódog 2019, 24.

²² Árpássy és mtsai. 2008; Arapovics 2019.

látogatóknak túlzsúfolt lehet. Emiatt a látogatók a pozitív élmények helyett a zavartság, telítettség élményét viszik haza magukkal.

„A jó múzeum tárlataiban a kiállított tárgyakhoz tartozó információk jó helyen jól láthatóak, könnyen olvashatóak. Például ha a tárgyak mellé a falra nagy méretben nagy betűkkel lennének a szövegek feltüntetve, akár festve vagy vetítve is. Ezenkívül egy-egy tárlaton belül több QR-kód is hasznos lehet, mivel az applikáció segítségével mobiltelefonon olvashatjuk a szöveget, amit fel tudunk nagyítani.” (Fülöp Tibor)

Tapasztalati szakértőként a következő elvárásokat fogalmaztuk meg a múzeumokkal kapcsolatban: kezelhető, bejárható, impozáns terek, melyek mindenki számára tudjanak/akarjanak informatívak lenni. Előzetes elvárás volt a szép képek láthatósága és a kulturálódás lehetősége. A 19. századi épületben a tájékozódás legyen 21. századi, például segítő tabletek, táblák. Több megakadásra számítottunk kerekesszékkal. Továbbá azt vártuk, hogy mindent meg lehet kérdezni, és segítőkészek lesznek az ott dolgozók.

A múzeum akadálymentessége olyan biztonságot jelent, melynek révén megélhetjük a lehető legönállóbb részvételt. Például minden információhoz egyértelműen és könnyen hozzá tudunk férni, az épületbe való bejutás többféle módon, könnyen megoldható. Szempont volt, hogy a múzeum legyen könnyen megközelíthető, bejárható, elhagyható, feltérképezhető, a közvetített tartalom könnyen értelmezhető. Hogyan lehet ennyi feltételnek megfelelni?

A jó és biztonságos múzeum a látogatókért van, nekik nyújt szolgáltatást, és ezt a célkitűzést mindig szem előtt tartja. Ennek érdekében bevonja a látogatóközönséget az állandó és időszaki kiállítások tervezésébe és kialakításába. A különböző célcsoportok érdekvédelmi szervezeteinek, illetve a tapasztalati szakértők bevonása segíti, hogy egy széles látogatói körre szabják a kiállításokat.

A múzeumok egyenlő esélyű hozzáféréseinek biztosítására sokféle törekvés volt hazánkban. Különböző múzeumok már a kétezres évek elejétől projekteket hoztak létre, melyekben egy-egy célcsoport számára próbáltak hozzáférhetővé válni. A törekvések a mai napig szigetszerűek, nincsenek egységes eljárások az akadálymentesség szempontjából. Ennek hátterében a projektrendszerű fejlesztési támogatások, a múzeumok évszázadokra vagy évtizedekre visszatekintő múltja, a műemlék épületek nagy száma áll, amelyek nem az egyetemes tervezés szellemében épültek. Ennek következtében az átalakítások intézményenként eltérő keretek mentén történtek.

„Az akadálymentesítés azt jelenti, hogy a fogyatékos személy önállóan igénybe tudja venni (jelen esetben a múzeum által nyújtott) szolgáltatásokat.” (Hatta Marianna)

A múzeum patinás épülete kihívást jelenthet kerekesszékkal, hisz a körülményes megközelíthetőség vagy a jelentősen hosszabb bejárési útvonal, esetleg a közlekedést támogató eszközök (lift, rámpa) meghibásodása nehezíti vagy ellehetetleníti a látogatást. Ugyanígy zavaró, amikor a szórólapként magunkkal vihető térkép látványos képekkel és információkkal van túlzsúfolva, viszont nem tudjuk kiolvasni belőle, hogy hol állunk, és hova tartunk. A hosszabb kiállítási terek esetén ülőhelyek nélkül akár bejárhatatlanná válhat a tárlat. A kisbetűs tárlatleírások sokszor olvashatatlanok optikai segédeszközök alkalmazása nélkül. A sok információ egy siket személy számára írásban nehezebben feldolgozható, mint jelnyelvi kisfilmek segítségével, illetve a múzeumban megjelenő kisfilmek feliratozása is szükséges.

A nehéz helyzetek szakmai feltárása szükségessé teszi, hogy egységesen használható, komplex felmérési szempontok mentén elemezzük az eredményeket, és javasoljuk a rövidebb és hosszabb távú fejlesztéseket.

SZEMPONTJAINK AZ EGYENLŐ ESÉLYŰ HOZZÁFÉRÉS BIZTOSÍTÁSÁHOZ A MÚZEUMOKBAN

Először összeállítottuk, hogy a különböző hátrányos helyzetű csoportok számára milyen szempontok kerülhetnek elő az egyenlő esélyű hozzáférés megfigyelése és elemzése során. A szempontokat a szakirodalom és az előzetes tapasztalatok alapján több aspektusból vettük számba.

A múzeumlátogatás fázisai:

- előkészület,
- megközelítés és elhagyás,
- bejutás,
- megtekintés,
- szolgáltatások.

A diverzitás szempontjai:

- siketség és nagyothallás,
- vakság, aliglátás és gyengénlátás,
- mozgássérülés,
- beszédfigyatékoság, nyelvi zavar,
- intellektuális képességzavar,
- autizmus.

A diverzitás alapján több területet a csoportunk összetétele miatt nem vetünk, nem vehettünk figyelembe. A táblázatunkban (lásd az írás végén) az egyenlő esélyű hozzáférést a diverzitás területei mentén két kategória szerint vázoltuk:

- fizikai,
- infokommunikációs.

Az összeállított szempontsor mentén jártuk be a múzeumokat, egy általunk kialakított táblázatba gyűjtve a tapasztalatokat. Ezek összegzéseként külön javaslatot tettünk a költséghatékony és a drágább megoldásokra, illetve a rövidtávú és hosszabb kivitelezést igénylő módosításokra. A következőkben az

általános tapasztalatokat, dilemmákat és gondolatokat osztjuk meg az első fejezetben megismert jogszabályi környezet alapján, a múzeumlátogatás fázisait követve.

ELŐKÉSZÜLET

A múzeumok honlapjának áttekinthetőségét a felesleges információtól mentes, értelmezhető, a látogató számára logikusan elhelyezett szövegek segítik. A jól kiválasztott képek a tájékoztatás mellett témaorientáltak is. Az online szolgáltatások (pl. jegyvásárlás) igénybevétele folyamatábrával vagy rövid tájékoztató filmmel támogatható. A kiegészítő szolgáltatások (pl. indukciós hurok, jelnyelvi tolmácsolás, audioguide, látóvezetés, könnyen érthető kommunikációval készült tárgyleírás) igénybevételéről jól hozzáférhető, pontos tájékoztatás szükséges. Ez segíti, hogy a különböző látogatók megtalálják a múzeumi részvétel legteljesebb formáját. Mindezek kommunikációs szempontú hozzáféréseinek biztosítása során a WCAG 2.1 szabványnak²³ kell megfelelni.

A telefonos információs vonalak nyitvatartási időben történő biztosítása segíti, hogy a látogató feltegye a személyes szükségleteivel kapcsolatos kérdéseket, így biztonságos programot szervezhessen magának. Emiatt hasznos az információs vonalat a teljes nyitvatartási időben biztosítani. A videóchaten keresztüli információszolgáltatás előnye, hogy írásban, szóban és képi formában is felvehető a kapcsolat a látogatóval, így lehetőség nyílik többek között a KONKAKT tolmácsszolgáltatás igénybevételére vagy a jó szájról olvasási kép biztosítására.

²³ Szabványi erőre emelve jelenleg a WCAG 2.1 verzió szerepel, viszont hamarosan megjelenik a WCAG 2.2. További információk érhetők el a szabvánnyal kapcsolatosan a <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/policies/web-accessibility-directive-standards-and-harmonisation> webhelyen.

Az online vagy digitális platformon működő jegyvásárlásra 2025-től különös szabályok vonatkoznak a 2019/882. EU Parlamenti és Tanácsi Irányelv alapján. Ugyanilyen fontos a közösségi médiában működtetett felületeken történő aktivitás megszervezése és folyamatos felülvizsgálata annak érdekében, hogy a kérdező naprakész választ kapjon a feltett kérdéseire.

MEGKÖZELÍTHETŐSÉG

A múzeumépület tömegközlekedéssel, autóval, gyalogosan történő megközelíthetőségének felmérése, a szükséges és aktuális információk nyilvános közzététele segít, hogy a speciális szükséglettel rendelkező látogatók felmérjék az odajutás módját. A megközelíthetőség szempontjából fontos, hogy a múzeum előtti felületek mennyire biztosítják a biztonságos közlekedést különböző járást segítő eszközökkel, kerekesszékekkel, illetve a vak, aliglátó vagy

gyengénlátó személyeknek mely felületi jellemzők biztosítanak ehhez támpontokat. A különböző felületváltások jelzése vizuális és taktilis szempontból is lényeges.

BEJUTÁS

A múzeumokba történő bejutás a műemlékvédelem alatt álló épületeknél mind fizikai, mind infokommunikációs szempontból kihívás lehet. Fizikai akadálymentesítésen az ISO 23599, MSZ CEN 17210, MSZ CEN/TR 17621, CEN TS 15209 szabványok figyelembevételével akár a bejárat szélessége, a rámpák dőlésszöge, vizuális szempontból a megfelelő kontraszt biztosítása vagy a liftben elhelyezett tapintható és hangjelzések, lépcsőfokok jelenléte értendő.

A belépést követő első állomás a jegypénztár vagy az információs pult, melynek egyértelmű jelölése segít, hogy a múzeumlátogatás gyorsan, könnyen és jó érzéssel kezdődhessen meg. A tájékozódást támogató jelölések vizuális formában (például szín- vagy formaazonosítással), illetve haptikus módokon (pl. tapintható feliratok, taktilis útburkolati jelzések) történnek.

Az információs pultnál vagy a jegypénztárban fontos a kerekesszékekkel érkező látogatók magasságához igazított szolgáltatás. Az egyetemes tervezés szempontjából az egyetlen jó megoldás, ha a pult mindenki számára egyenlő esélyű hozzáférhető kialakítással, magasságban és megvilágítással készül. Amennyiben ez az adott körülmények között nem lehetséges, a munkatársakat kell felkészíteni, hogy a pult elé lépjenek ki az akadálymentes kommunikáció érdekében. Így elkerülhető az, hogy a kerekesszékekkel érkező látogató fölé magasodjanak.

Az egyenlő esélyű hozzáférés egységes múzeumi használata érdekében a jegypénztárban és információs pultban dolgozó munkatársak felkészítése is szükséges az akadálymentesítés eszköztárára.²⁴ Például nagyothalló vagy siket személy esetén figyeljen a jó szájáról olvasási kép biztosítására, a megfelelő beszédtempóra, vagy ismerje meg az esetlegesen meglévő indukciós hurok és a KONTAKT tolmácsszolgáltatás alkalmazásának módját. A szövegértési nehézségek esetén legyen képes a tájékoztatót könnyen érthető kommunikáció²⁵ alkalmazásával átadni, vagy a bejutást követő lehetőségek folyamatát egyszerűen bemutatni.

MEGTEKINTÉS

A tárlatok megtekintésének első lépése a bejutás a tárlatok helyszínére. A lépcső mellett megjelenik a rámpa, a lift, továbbá a tájékozódást és közlekedést támogató taktilis útburkolati jelzések, a jól értelmezhető akusztikus, haptikus és vizuális jelzések. Fontos, hogy a tárlaton található műtárgyak, vitrinek jól körüljárhatók legyenek, illetve időről időre biztosított legyen a pihenőhely. Amennyiben fontos a kiállítás bejáratának és kijáratának rendeltetésszerű bejárása, úgy mindenképp érdemes ezt egyértelműen és jól észlelhetően jelezni.

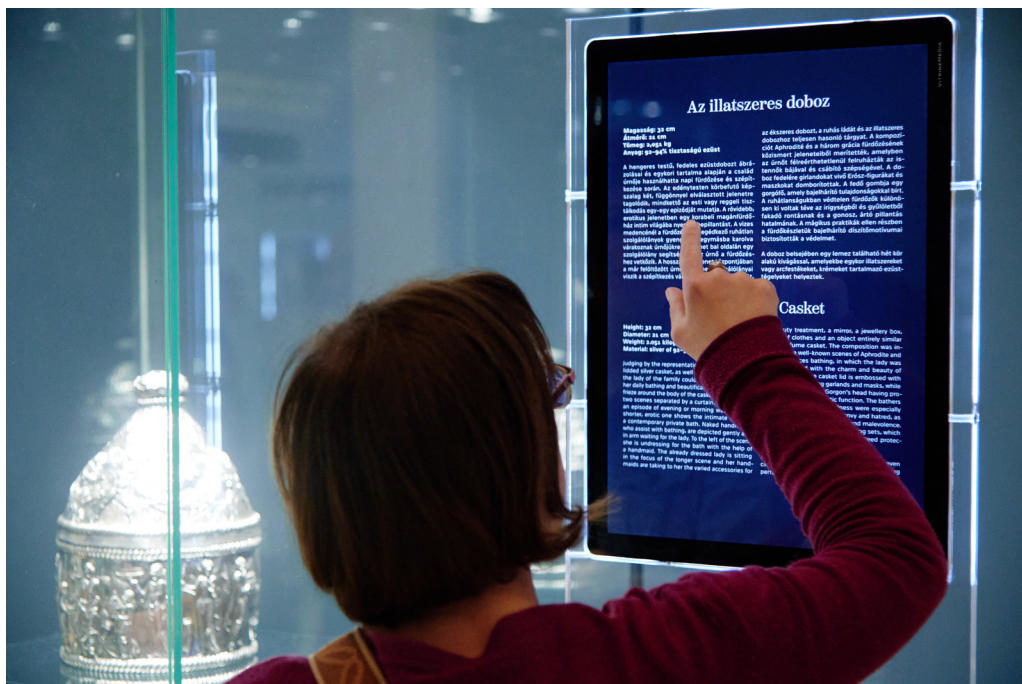
A tárlatok bejárhatóságát, áttekinthetőségét és a haladást segítik a már említett szín- és formaazonosítás és a haptikus, az akusztikus vagy a vizuális észlelést támogató jelölések, szövegek. Megértési nehézség esetén hasznosak a szemmagasságban lévő, könnyen megtalálható feliratok. Ujjkövetéssel történő olvasáshoz fontos a szövegek mérete és a sorok távolsága, emiatt szükséges, hogy a szövegtábla érinthető legyen. Javasolt a több interaktív lehetőség, tapintható tárgyak és QR-kódon keresztül elérhető vagy közvetlenül megtekinthető feliratozott videók biztosítása, illetve feltüntetni azt, hogy azok minden látogató számára ajánlottan használhatók.

24 Siket és nagyothalló személyekkel való kommunikációhoz tippek: <https://sinosz.hu/hasznos/kommunikacios-tippek/>.

25 A könnyen érthető kommunikációról további információ szerezhető az alábbi honlapon: www.konnyenertheto.gonczirita.hu

Újszerű kezdeményezés, amely most még kevés szolgáltatónál fellelhető, az okos taktilis-kontrasztos padlóburkolati jelzések telepítése, melyek alá telepíthető RFG-tagre a környezetről szóló információt programozhatnak, amelyet egy – jelenleg fejlesztés alatt álló – okos fehérbot leolvas, és a látássérült személy mobiltelefonjára továbbít. A látássérült személy a műtárgyak közötti térben önállóan navigálhat, illetve a maga tempójában tudja a kiállítást megtekinteni. Az okos taktilis-kontrasztos padlóburkolati jelzések tervezett lehelyezését követően a tágak bontás nélkül programozhatók, nem igényelnek áramforrást.

A műtárgyak megóvása érdekében sok esetben szükséges az egyedi hőmérsékleti vagy fényviszonyok biztosítása. Ez esetben érdemes előre jelezni a látogatók számára, hogy a láthatósági viszonyok módosulnak, így eldönthetik, hogy számukra még élvezhető-e a kiállítás ily módon, vagy nem.

A túlszűfolt tárlatok, a helyhiány miatt kis betűkkel készült tárgyleírások mind nehezítik a tájékozódást és a megértést. A tárgyleírások rövidített változata mellett digitális megoldásokkal hozzáférhető hosszabb leírások, kiegészítő tájékoztatók mind nagyszerű lehetőségek lehetnek a téma vagy műtárgy iránt mélyebben érdeklődő látogatók számára az információgyűjtésre. A kiállítótérben vagy ahhoz kapcsolódva online formában ugyanígy elérhetővé tehető a tárgyleírás könnyen érthető kommunikációval, jelnyelvi vagy feliratozott és audionarrált videóval. A szövegek formátuma fontos lehet a képernyőolvasó programok hatékony működése szempontjából, illetve a szöveg betűmérete és alak-háttér kontrasztja is meghatározó az olvashatóság szempontjából (WCAG 2.1 és 2.2 útmutatók vonatkozó célkritériumai).

SZOLGÁLTATÁSOK

A múzeumok többféle kiegészítő szolgáltatást is biztosítanak, mint például ruhatár, büfé, múzeumshop. A különböző szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosításának megszervezéséhez hasonló szabályok betartása szükséges, mint az előzőekben leírtak.

Külön szolgáltatás a múzeumpedagógiai foglalkozás, ahol a diverzitásnak megfelelően szükséges a módszerek, eszközök adaptálása, a differenciálás alkalmazása.

HUMÁNERŐFORRÁS

A múzeum munkatársai a saját munkakörükön belül tudják segíteni az egyenlő esélyű hozzáférést. Ennek megfelelően az előbb bemutatott területeken dolgozó szakemberek felkészítése szükséges a különböző együttműködési formákra, támogatási praktikákra, kommunikációs sajátosságokra és az azokhoz történő kapcsolódásra. Például az információs pultban dolgozó kolléga beszédének tudatos lassítása, a kimondott idegen szavak szükségszerű fordítása vagy a bejárás folyamatának lépcsőről lépésre történő elmondása mind segítséget nyújt a biztonságos tájékozódáshoz. A kiállítóterben segítség lehet, ha például a teremőr tudja, hogy melyik a fizikai akadálymentesítésnek megfelelő útvonal, hol vannak a pihenőhelyek, hogyan biztosítson látóvezetést, hogyan magyarázzon könnyen érthetően. A felkészülés mindegyike a vezetőség tartós és nyílt elköteleződése és részvétele mellett valósulhat meg.

ZÁRSÓ

A múzeum egyenlő esélyű hozzáféréseinek felmérése egy együttműködésen alapuló hosszabb folyamat. Ennek során különböző szolgáltatók, intézmények közösen gondolkodnak a jogszabályban meghatározott szabályok betartását támogató megoldásokról. A közös munka többszintű szerveződése során eltérő tudással, tapasztalattal, képességekkel és attitűddel rendelkező személyek együttműködése valósul meg. Ezt példázza írásunk is: együtt

határoztuk meg a fókuszpontokat, együtt alkottunk rövidebb szövegeket, melyekből összeállt egy mindenki számára elfogadható végső anyag. A közös munka során sarokpontok születtek, melyek meghatározták a haladási irányunkat.

Az egyik ilyen sarokpont, hogy a felmérések és javaslatok megfogalmazása során kompromisszumos megoldásoknak nem adtunk teret. Például a múzeumi felmérés során találkoztunk olyan helyzettel, amikor a munkatárs a nagyjából jó megoldást teljesen elfogadhatónak találta. Ennek vélhető oka az ismeret és a tapasztalat hiánya. Az előbbi kezelhető különböző formájú ismeretnyújtással, viszont az utóbbi hiány már az attitűddel és annak változásával kapcsolatos, amihez több személyesebb tapasztalat és hosszabb idő szükséges.

- Arapovics Mária 2019. A magyarországi muzeális intézmények közösségi tevékenysége és társadalmi szerepvállalása reprezentatív felmérés alapján. In: Arapovics Mária – Nagy Magdolna – Szu Annamária (szerk.): *Múzeumi iránytű 22. A múzeumi terület kutatói szemmel*. Szentendre, 41–66.
- Árpássy Miklós – György Eszter – Kormányos Anna – Pandula András – Prónay Beáta 2008. *Múzeum mindenkinek. Az integrált tárlat kialakításának szempontjai és tapasztalatai*. Budapest.
- Bernáth Borbála – Farkasné dr. Gönczi Rita – Fülöp Tibor – Szabados Miklós – Szilágyi-Major Szilvia – Szemők Krisztina – Tantó András – Tóth Gábor 2019. *Fogyatékos személyek a KöZszolgáltatás ÜGYfelei. Tapasztalati szakértők a gyakorlatban*. https://www.efiportal.hu/wp-content/uploads/2023/03/Tapasztalati-szak%C3%A9rt%C5%91k-a-gyakorlatban-NFSZK_MONT%C3%81ZS-kiadv%C3%A1ny.pdf.
- Bódog András 2019. A nemzetközi ALMPUB projekt kutatása magyarországi múzeumi szakterületi eredményei. In: Arapovics Mária – Nagy Magdolna – Szu Annamária (szerk.): *Múzeumi iránytű 22. A múzeumi terület kutatói szemmel*. Szentendre, 15–40.

1. MELLÉKLET

SZEMPONTSOR AZ EGYENLŐ ESÉLYŰ HOZZÁFÉRÉS FELMÉRÉSÉHEZ HASZNÁLATI ÚTMUTATÓ

A szempontsort a múzeumi bejárás előtt az intézet szakemberei és tapasztalati szakértői az épület akadálymentességi állapotának felmérésére közösen készítették. A bejárás tapasztalatait és az ajánlásokat a *Tapasztalati szakértő a múzeumban* című fejezetben olvashatják.

Ezzel a segédeszközzel támpontokat kívánunk adni egy múzeum/kiállító-tér szisztematikus felméréséhez. A kitöltésével – a teljesség igénye nélkül – egy lehetséges mintát is adunk a szakembereknek az EEH megértéshez. A szempontsort későbbi munkájuk során is felhasználhatják. A táblázat utolsó két oszlopában Down-szindrómás tapasztalati szakértőnk gondolatait olvashatják.

AKADÁLYMENTESÍTÉSI SZEMPONTOK			
	Megfigyelési szempontok	Fizikai	Infokommunikációs
1.	Az épület megközelíthetősége	Előre megnézte az útvonalat interneten, könnyen megközelíthető volt számára (egyedül közlekedik, van rutinja – a szerk.). Az épület ismerős volt számára korábbi tapasztalatai alapján. Ha nem ismerte volna, akkor interneten utánanézne, ez biztonságot nyújt számára a könnyebb eligazodásban.	Előre felkészült, megkérdezte, megbeszélte mentorával, szüleivel, hogy miként jut el egyedül. A honlapot is tanulmányozta.

AKADÁLYMENTESÍTÉSI SZEMPONTOK			
	Megfigyelési szempontok	Fizikai	Infokommunikációs
2.	Bejutás, bejárat	Könnyen átlátta a bejutást, és határozottan elindult a bejárat felé. Segített számára a nagy, jól látható ajtó.	Jól látható volt számára, nem kellett segítséget kérnie.
3.	Honlap	A honlapot előzetesen megnézte az aktuális és állandó kiállításokat figyelve.	Nehezített volt számára, hogy sok információ volt egy oldalon, nem tagoltan voltak a szövegek, nem volt átlátható. A számára releváns infókat, mint a térkép, nyitvatartás, aktuális információk, nehezen találta meg a felületen.
4.	Előzetes elvárások	Korábban volt már a múzeumban, így tudta, hogy mire számíthat, ettől függetlenül nagyon várta. Elvárása volt, hogy „szép képeket láthat, és kulturálódhat”. „Egy múzeumnak az a feladata, hogy felkeltse az ember figyelmét a képekre, amit látni fog. Legyen kreativitásuk is, hogy más korból is mutassanak valamit. Figyeljenek a Múzeum tisztaságára is, hogy elmehessünk a mosdóba.”	Nagyon barátságos, közvetlen, így tudta, hogy ha segítségre lesz szüksége, kérdez majd az ott dolgozóktól. <i>Pozitív tapasztalatai voltak korábról.</i>
5.	Összbenyomás belépéskor	Otthonosan mozgott a térben. Szétnézett, megvizsgálta, hogy mi merre található.	Érdeklődéssel lépett be, elhatározta, hogy sok dolgot fog megnézni, és sok érdekes dolgot tud majd meg.

AKADÁLYMENTESÍTÉSI SZEMPONTOK			
	Megfigyelési szempontok	Fizikai	Infokommunikációs
6.	Információs pult	Megtalálta, kicsit nehezen. Ha nem látja meg, akkor megkérdezte volna. A pult nagysága segítség volt számára.	Az egyik állandó kiállítást kereste, ezért megkérdezte a hölgyet a pultnál. A hölgy először nekem mint kísérőnek kezdett el beszélni, de jeleztem felé bólintással, és utána a személyhez szólt. Összességében megkapta a számára szükséges információkat. Egyértelműbb táblák, nyilak, feliratok, kontrasztok jobban segíthetnék a tájékozódást.
7.	Jegyvásárlás	Kipróbálta mostani látogatásunk során a jegyautomatát is, amelyet véletlenül talált meg. A shopban dolgozó hölgy segített neki. A kártyás fizetésben nincs tapasztalata, ezért így nem vásárolna belépőjegyet. Az automata magassága megfelelő volt, közel is tudott hajolni hozzá, ami segített neki az olvasásban.	A jegyvásárló felület új volt számára, gyakorlással belejönne. Korábbi tapasztalata: kedvezményesen vettek jegyet, és „nem kellett magyarázkodniuk”. A jegyautomata helye nem volt feltüntetve egyértelműen, véletlenül, az előtérben sétálgatva lelt rá.
8.	Ruhatár	Ezt táblák, nyilak segítségével megtalálta. Betettük a kabátot és a táskákat.	Az ott lévő hölgygel sikeresen kommunikált, nem volt probléma, még viccelődött is. ☺

AKADÁLYMENTESÍTÉSI SZEMPONTOK			
	Megfigyelési szempontok	Fizikai	Infokommunikációs
9.	Tárlatinformáció	A szemmagasságban lévő, könnyen megtalálható feliratokat előnyben részesítette (úgy olvas, hogy az ujjával követi a szöveget, hozzáérhet a vitrinhez – a szerk.). Több interaktív, tapintható tárgy jó lenne, és feltüntetni egyértelműen, hogy az bárki számára elérhető. A palást terme tetszett neki, de sötét volt, és nehezen lehetett látni, hogy hol vannak a kiállított darabok.	A kiírások betűmérete, láthatósága, kontrasztja, a vitrinben lévő helyük mind befolyásolták az olvasást, megértést. Rövid szöveget, kb. négy sort tudott elolvasni és befogadni. Sokszor nem értette a szöveget, vagy félreértette, inkább nézte a tárgyakat, így a tárgyleírások nem voltak informatívak számára. Az interaktív táblánál a Seuso-kincsek előtt nem volt egyértelmű, hogy az interaktív. Hasznos lenne valami egységes jelzés erre. A palást termében nagyon nehezen tudta olvasni a feliratokat a nem megfelelő megvilágítás miatt.
10.	A tárlat ingermennyisége	Néhol nehezen található meg az információ. Ha megvan, nehezen olvasható.	Túl sok az információ számára, ezért kb. négy sor után továbbállt, és nem folytatta az olvasást.
11.	A múzeumi dolgozók szerepe, attitűdje	Könnyen lehetett találni az épületben múzeumi dolgozót.	Megadták a szükséges információt, amit kérdezett. Magázódtak, segítőkészek voltak.
12.	A tárlat elrendezése	Ő gondolta ki, hogy hol kezdődnek a kiállítások. Erre nem voltak egyértelmű jelzések. Az őskori kiállításon, amikor a barlangnál a korlát közelébe ért, az besípolt, pedig nagyon jó lett volna közelebb hajolnia a jobb láthatóság érdekében. Nem mindegyik vitrinhez tudott közel kerülni: fényvisszaverődés, nehezen olvashatóság miatt.	A földbe süllyesztett vagy üveg-vitrinben tárolt, földön tartott kiállítási darabok nehezen megközelíthetők számára, leginkább a látása miatt. Az üvegben kiírt felirat néhol rosszul olvasható a távolság miatt.

AKADÁLYMENTESÍTÉSI SZEMPONTOK			
	Megfigyelési szempontok	Fizikai	Infokommunikációs
13.	A tárlat közbeni megpihenés lehetősége	Nem mindenhol volt erre lehetőség, pl. a Seuso-kincseknél. Az is előfordult, hogy nem volt egyértelmű, hogy le lehet-e ülni.	Nem volt szüksége pihenésre.
14.	A tárlatról való kijutás	Emlékezett, hogy hol jöttünk be, így arra alapozott, hogy ott ki is tudunk menni.	Próbálta keresni a kijáratáblát, -jelzést is, de ez nem volt egyértelműen látható. Ha látott egy őr-t, megkérdezte, hogy merre van a kijárat.
15.	Kijárat	Emlékezett rá, így könnyen ki tudott jutni.	Nem voltak egyértelmű jelzések.
16.	Egyéb szolgáltatás – shop, kávézó, toalett	A túra elején körbenéztünk, hogy mi merre található. A ruhatár közelében volt a WC és a kávézó, így azt könnyű volt később megtalálni.	A feliratok és rajzok is segítettek neki, de egyértelműbb és egységesebb jelzések jobban segítették volna. Megtalált mindent, de ha nem így lett volna, megkérdezi.
17.	Mit visz el?	Jó érzésekkel távozott.	„Seuso-kincseket néztük meg, ami le volt takarva. Gyönyörű palástot láttam. Az tetszett itt a legjobban, hogy félhomályban rávilágítottak a képekre. Bementünk a Herendi terembe, ahol porcelánokat láttunk, volt időnk még az időszak kiállításra is. Ott őseimbek voltak és történelem. Kőfal-kiállításon (Kőtár – a szerk.) most voltam életemben először, hiszen annak idején a múzeum pincéjébe le se jutottunk anyukámmal. Érdekes volt az is, amikor le kellett nézni az üvegen keresztül. Nagyon köszönöm az élményt, és ha lenne még ilyen program, arra mindenképp elmennék.”

Szerkesztők: Bernáth Borbála, Farkasné dr. Gönczi Rita, Fülöp Tibor,
Gáspár Nóra, Hatta Marianna, Katona Krisztina, Kiss Nikolett,
Révész Szabolcs, Tóth Gábor, Tóth Mónika

2. MELLÉKLET

FOGYATÉKOSSÁGÜGYI TANÁCSADÓK A MÚZEUMBAN

A fogyatékossgal élő emberek számára a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés elősegítése érdekében fogyatékossgügyi tanácsadói hálózat alakult a MONTÁZS projekt keretében, amely 2018-tól kezdte meg működését országsszerte 22 Információs és Koordinációs Ponton.²⁶ A fogyatékossgügyi tanácsadói hálózat egységes tudásbázissal rendelkezik, miközben ismerve a helyi igényeket és szolgáltatási struktúrát, személyre szabott információt alakít ki kliensei és családtagjaik számára.

A fogyatékossgügyi tanácsadói tevékenység mint új szolgáltatás a többször módosított szociális igazgatásról szóló 1993. évi III. szociális törvényben és a gyermekvédelmi törvényben is nevesítésre került 2022. január 1-jei hatállyal.²⁷ Az országos hálózat az emberi erőforrások minisztere által kijelölt család- és gyermekjóléti központokban, 21 helyszínen nyújt ilyen szolgáltatást.²⁸

A fogyatékossgügyi tanácsadók munkáját a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet módszertani szakmai műhelyekkel, online workshopokkal támogatja, illetve közös szakmai tevékenységekbe vonja be a szakembereket. A *Nyitott terek – Inklúzió a múzeumban* című szakmai együttműködésbe önkéntes alapon vontuk be a fogyatékossgügyi tanácsadókat. Az egyenlő esélyű hozzáférés területén egy ingyenesen hozzáférhető, hálózati rendszerben működő felmérési tevékenységre készültünk fel közösen, amihez valódi felmérő kérdéssort dolgoztunk ki nyomtatásban (pdf) és online kérdőív formájában.

²⁶ NFSZK 2021.

²⁷ Farkasné Gönczi – Reményi 2022.

²⁸ A fogyatékossgügyi tanácsadói hálózat aktuális listája és elérhetősége online megtalálható az Egységes Fogyatékossgügyi Információs Portálon (EFIPortal): <https://www.efiportal.hu/a-projekt-szolgáltatasai/fogyatekoszagugyi-tanacsadói-halozat/>.

A múzeumok felmérésének keretében hét területet néztünk meg részletes, nem rehabilitációs szakértői, hanem felhasználói szempontok mentén, amiről az alábbi táblázat nyújt vázlatos betekintést.

Résztvételi terület	EEH-szempontok
Megközelíthetőség	Biztonságos megközelítés járást segítő eszközzel, kerekesszékekkel, tájékozódás egyértelmű vizuális vagy akusztikus jelzésekkel, például: • alacsony padlós közlekedési járművek felirattal, hangos bemondással, fényjelzéssel; • megállóban hangos és/vagy vizuális kijelző; • járda és gyalogos-átkelőhelyek szélessége kb. 1,5 m, lejtése maximum 5%, a taktilis burkolati jelzések egyértelműek.
Bejárat	Például: • a bejárat minimum 90 cm széles; • a bejárat egyértelmű vizuális jelzéssel és taktilis burkolati jelzéssel elérhető; • lépcső esetén a szintkülönbség akadálymentessége megoldott, pl. rámpa, lift, korlátlift, lépcsőkar és lépcsőpihenő kialakításával; • a bejárat ajtó jól látható, biztonsággal kitapintható.
Belső tér: Recepció Folyosó, kiállítóterek, szolgáltatások	A belső közlekedés biztonságos, értelmezhető, áttekinthető, és a szolgáltatások akadálymentesen igénybe vehetők. Ideértendők az épített környezet fizikai jellemzői (burkolat anyagminősége, fényvisszaverő tulajdonsága, szintkülönbségek áthidalásának megoldásai, fényviszonyok, vizuális és akusztikus tájékozódási támpontok és információk biztosítása, tartalmak értelmezhetőségének biztosítása), például: • a belső területek egységes és érthető vizuális ábrákkal vannak jelezve; • hangos tájékoztatás, kísérés megoldható (audioguide, QR-kódok); • vizuális információ biztosított (feliratos filmek, KONAKT tolmácsolás); • taktilis információ biztosított (Braille-felirat helye, minősége, pontossága); • terek közti áthaladásnál minimum 90 cm széles átjáró; • a burkolatok csúszás- és káprázásmentesek; • a szintkülönbségek rámpával vannak megszüntetve; • a vizuálisan nehezen hozzáférhető szövegek nagyítása megoldott (helyi nagyító, közelről megtekinthető); • könnyen érthető kommunikáció alkalmazása írásban és szóban; • protokoll az akadálymentes részvételhez és a vészhelyzetekre.

Mellék helyiség	A látogató biztonságga l megközelítheti, használhatja a mellék helyiséget. Például: • az ajtó szélesség minimum 90 cm; • a bejutás módja akadálymentes; • raktárként nem használják; • a belső térben legalább 150 cm átmérőjű körben fordulási lehetőség; • konzolok, fajsanz, mosdó, kapaszkodók magassága; • a vizuális kontraszt, megvilágítás akadálymentes; • taktilis támpontok biztosítottak; • a vészjelzés akadálymentes.
Online elérhetőség	Az online felületeken a látogató előre akadálymentesen tud tájékozódni, szolgáltatásokat igénybe venni (pl. jegyvásárlás) a WCAG 2.1 szempontjainak megfelelően. Például: • az online felület kompatibilis az informatikai eszközök kiségitő lehetőségeivel; • áttekinthető jelzések a felületeken; • a szövegek értelmezhetők, áttekinthetők; • a képek alternatív szöveggel vannak ellátva vagy kiiktatva; • filmek feliratozása; • jelnyelvi tájékoztató filmek alkalmazása; • könnyen érthető szövegek használata.

MÚZEUMOK EGYENLŐ ESÉLYŰ HOZZÁFÉRÉSÉNEK FELMÉRÉSÉHEZ KIDOLGOZOTT SZEMPONTSORVÁZLATA

A táblázatban vázlatos formában megjelenő területenként bemutatott szempontrendszer online felületen érhető el a fogyatékos ságu gyi tanácsadók számára, akik a 2023-ban elfogadott *A fogyatékos ságu gyi tanácsadás szolgáltatás módszertani útmutatója* alapján az Országos Fogyatékos ságu gyi Programban meghatározott alapelvek mentén dolgoznak, mint például az önrendelkezés támogatása, a teljes és hatékony társadalmi részvétel előmozdítása.²⁹ Az útmutató szerint vállalt tevékenységük lehetőséget teremt a különböző közszolgáltatások területileg átfogó egyenlő esélyű hozzáféréseinek detektálására.

²⁹ Bukovenszky és mtsai. 2023.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bukovenszky Zsolt és mtsai. 2023. A fogyatékoságügyi tanácsadás szolgáltatás módszertani útmutatója. https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2023/04/A-fogyatekossagugyi-tanacsadas-szolgalta-tas-modszertani-utmutatoja_2023.07.14..pdf
- Farkasné dr. Gönczi Rita – Reményi Csaba 2022. Esetek a fogyatékoságügyi tanácsadói szolgáltatásban. Gondoskodás 1/3. https://epa.oszk.hu/04500/04508/00003/pdf/EPA04508-gondoskodas_2022_03_17-21.pdf
- Nemzeti Fogyatékoságügyi- és Szociálpolitikai Központ Közhasznú Non-profit Kft. 2021. A MONTÁZS projekt eredményei: A fogyatékos személyek számára nyújtott szakmai és közszolgáltatások hozzáférhetőségének kialakítása, fejlesztése (EFOP 1.9.2. – VEKOP-16-2016-00001) [Szakmai zárójelentés].
- Palkovics Rozália és mtsai. 2015. Segédlet a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez. https://www.efiportal.hu/wp-content/uploads/2023/06/Seg%C3%A9dlet_2015_v2.pdf.
- P. Farkas Zsuzsanna – Pandula András 2007. Segédlet a komplex akadálymentesítés megvalósításához. <https://www.palyazat.gov.hu/api/download/65c1ed2a455e7c083bb7fb20>; Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. 2023. <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>.

3. MELLÉKLET

A 21. SZÁZADI MÚZEUM AUTISTA SZEMMEL CÍMŰ FEJEZETHEZ

TÉVHITEK ÉS VÁLASZOK AZ AUTIZMUS TÉMAKÖRÉBŐL

1.

HAMIS: Az autizmus ritkán előforduló állapot.

IGAZ: Az autizmus már nem számít ritka állapotnak, és tény, hogy ma a népesség megközelítőleg 1 százaléka érintett.

2.

HAMIS: Csak gyermekek lehetnek autisták, és meggyógyulhatnak vagy kinőhetnek előle.

IGAZ: Az autizmus egész életen át tartó fejlődési eltérés, nem betegség, nem gyógyítható. Autizmussal élő gyermekekből autizmussal élő felnőttek válnak.

3.

HAMIS: Minden autizmussal élő embernek különleges képességei vannak.

IGAZ: Előfordul, hogy egy autizmussal élő embernek különös tehetsége van valamihez, azonban ez nem vonatkozik minden érintettre.

4.

HAMIS: Az autizmus érzelmi elhanyagolás vagy nevelési hiba következtében alakul ki.

IGAZ: Az autizmus veleszületett idegrendszeri fejlődési eltérés.

5.

HAMIS: Az autizmus új jelenség.

IGAZ: Több leírás létezik olyan gyermekekről és felnőttekről, akikről – a leírások alapján – ma már tudjuk, hogy autizmussal éltek, például Victorról (1799), aki egy erdőben élő, „vad” fiú volt.

6.
HAMIS: Az autizmussal élő személyt nem lehet oktatni.
IGAZ: Megfelelő, az iskolán belül és kívül is alkalmazott személyre szabott támogatással az autizmussal élő embert hozzá lehet segíteni, hogy kibontakoztassa a képességeit.
7.
HAMIS: Az autizmussal élő emberek el akarják kerülni a társas kapcsolatokat.
IGAZ: Az autizmussal élő emberek szívesen barátkoznának, de akadályozottságuk miatt gyakran nehéznek találják a kapcsolatletteremtést és annak fenntartását, vagy szokatlan módon teszik azt.
8.
HAMIS: Az autizmus a szülői elutasítás vagy a hideg, érzelmek nélküli szülők miatt alakul ki.
IGAZ: Az autizmus nincs azzal összefüggésben, hogy a szülők hogyan nevelik fel a gyermeküket.
9.
HAMIS: Ugyanannyi fiú és lány érintett autizmussal.
IGAZ: Kb. négyszer annyi fiú érintett az autizmussal, mint amennyi lány.
10.
HAMIS: Az autizmust környezeti ártalom okozza, nem örökölheto.
IGAZ: Az autizmus hátterében genetikai és környezeti okok is állnak, az autizmus gyakran halmozottan fordul elő a családban.
11.
HAMIS: Szegények körében gyakrabban előfordul autizmus.
IGAZ: Az autizmussal bármilyen körülmények között élő gyermek érintett lehet.
12.
HAMIS: Az autizmusspektrumban érintett emberek képtelenek az önálló életvitelre.
IGAZ: Az autizmussal élő emberek közül sokan önállóan élnek, vagy megfelelő támogatással önálló életet élhetnek.

13.

HAMIS: Minden autizmus spektrumban érintett személy értelmi fogyatékos.

IGAZ: Az autizmus gyakran jár együtt értelmi fogyatékossggal, de mintegy 50 százalékban intellektuális képességeik (IQ) az átlagnak megfelelőek.

14.

HAMIS: Az autizmus spektrumban érintett embereknek jót tesz a változatoság.

IGAZ: Az autista emberek nehezebben alkalmazkodnak a változásokhoz, de megfelelő előrejelzéssel, felkészítéssel rugalmasságuk fejleszthető.

15.

HAMIS: Az autizmus mindig együtt jár a környezet számára extrém és feltűnő viselkedéssel.

IGAZ: Az autizmus spektrumban érintett emberek bizonyos számukra nehezen kezelhető helyzetekben sajátos viselkedésmintákat mutathatnak.

16.

HAMIS: Az autizmussal élő emberek sohasem beszélgetnek.

IGAZ: Sok autizmussal élő ember beszél és kommunikál, de előfordul, hogy ezt sajátos módon teszik.

17.

HAMIS: Az autizmus spektrumban érintett emberek nem bírják elviselni a különböző ingereket.

IGAZ: Az átlagos emberekhez képest az autizmus spektrumban érintett emberek egyes érzékszervei érzékenyebbek, mások pedig kevésbé.

18.

HAMIS: Egyre több autista gyermek jön világra.

IGAZ: Nem születik egyre több gyermek autizmussal, de egyre többet ismerünk már fel.

19.

HAMIS: Az autista emberek hallás alapján tanulnak jobban.

IGAZ: Az autizmussal élők többsége elsősorban vizuálisan tanul.

20.

HAMIS: Az autista emberek mindent félreértenek.

IGAZ: Az autista emberek nehezen értik meg az átvitt értelmű kifejezéseket.

21.

HAMIS: Az autista emberek nem szocializálódtak megfelelően.

IGAZ: Az autizmus a szociális-kommunikációs készségek fejlődési zavara.

4. MELLÉKLET

AJÁNLOTT IRODALOM

Letölthető kiadványok

- Bernáth Borbála – Farkasné dr. Gönczi Rita – Fülöp Tibor – Szabados Miklós – Szilágyi-Major Szilvia – Szemők Krisztina – Tantó András – Tóth Gábor 2019. *Tapasztalati szakértők a gyakorlatban*. <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/egyenlo-eselyu-hozzaferes-temajaval-foglalkozo-kiadvanyok>
- Braden, Caroline 2016. Welcoming All Visitors: Museums, Accessibility, and Visitors with Disabilities. <https://ummsp.rackham.umich.edu/wp-content/uploads/2016/10/Braden-working-paper-FINAL-pdf.pdf>
- Farkasné dr. Gönczi Rita – Szemők Krisztina – Fülöp Tibor – Petrus József – Szabados Miklós – Tantó András – Tóth Gábor – Veress Éva Ilona 2023. *Szemléletformálás. Kézikönyv a fogyatékoságügy területén megvalósuló szemléletformáló alkalmak szervezéséhez*. <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/szemleletformalo-sorozat-munkafuzetekkel>.
- Farkasné dr. Gönczi Rita – Szemők Krisztina 2020. *Szemléletformálás. Munkafüzet a fogyatékoságügyről nagycsoportos óvodások számára*. <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/szemleletformalo-sorozat-munkafuzetekke>
- Farkasné dr. Gönczi Rita – Szemők Krisztina 2020. *Szemléletformálás. Munkafüzet a fogyatékoságügyről az általános iskolák alsó tagozatos tanulói számára*. <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/szemleletformalo-sorozat-munkafuzetekkel>.
- Farkasné dr. Gönczi Rita – Szemők Krisztina 2020. *Szemléletformálás. Munkafüzet a fogyatékoságügyről az általános iskolák felső tagozatos tanulói, valamint középiskolás és szakiskolás tanulók számára*. <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/szemleletformalo-sorozat-munkafuzetekkel>.

- Farkasné dr. Gönczi Rita – Szőke József 2019. *Fogyatékos személyek a KÖZ-szolgáltatás ÜGYfelei. Komplex kisokos.* <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/egyenlo-eselyu-hozzaferes-temajaval-foglalkozo-kiadvanyok>.
- Kovács Zsuzsanna – Bődök Ilona – Farkasné Gönczi Rita – Hanák Petra – Simonics Benjámin 2015. *Konferenciák, rendezvények, szabadidős programok – Útmutató az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításának szakmai szempontjaihoz.* <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/egyenlo-eselyu-hozzaferes-temajaval-foglalkozo-kiadvanyok>.
- Mádi-Szabó Eszter – Herfert Kriszta 2021. *Autizmus-barát rendezvények. Módszertani füzet.* <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/autizmus-temaju-szakmai-cikkek-kiadvanyok-publikalasa-modszertanok-adaptalasa>.
- Őszi Tamásné – Dr. Simó Judit – Vigh Katalin 2020. *Autizmus-belépés a felnőttkorba. Protokoll az átmenet támogatásához. Módszertani segédlet az átmenet támogatásához.* <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/autizmus-temaju-szakmai-cikkek-kiadvanyok-publikalasa-modszertanok-adaptalasa>.
- Palkovics Rozália – Pandula András – P. Farkas Zsuzsa – Pataki Máté – Prónay Beáta – Ruttkay-Miklán Ágota – Simonné Váradi Zsuzsanna – Szántai Károly – Szántó Tamás – Szuhaj Mihály – Zsilinszky Gyula 2015. *Segédlet a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtéséhez – Komplex akadálymentesítés.* <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/egyenlo-eselyu-hozzaferes-temajaval-foglalkozo-kiadvanyok>.
- Sajó Eszter – Weibli Mónika – Rajnik Kata 2015. *Útmutató autizmus-barát rendezvények szervezéséhez integráló intézmények számára.* <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/autizmus-temaju-szakmai-cikkek-kiadvanyok-publikalasa-modszertanok-adaptalasa>.

Cikkek

Milton, Damian 2018. *Kettős empátia problémája*. <https://nszi.hu/kiadvanyaink/kiadvanyok-kisfilmek/autizmus-temaju-szakmai-cikkek-kiadvanyok-publikalasa-modszertanok-adaptalasa>

Könyvek

Fletcher-Watson, Sue – Happé, Francesca 2020. *Új bevezetés a pszichológiai elméletekbe és vitákba*. Fordította Gether Dénes. Budapest.

Silberman, Steve 2015. *Neurotörzsek – Az autizmus öröksége és a neurodiverzitás jövője*. Fordította Bertalan Lilla. Budapest.

